

Uloga igre u razvoju socijalnih vještina predškolskog djeteta

Marković, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:575776>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-10-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVA MARKOVIĆ

ULOGA IGRE U RAZVOJU SOCIJALNIH VJEŠTINA PREDŠKOLSKOG DJETETA

Završni rad

Pula, srpanj 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVA MARKOVIĆ

ULOGA IGRE U RAZVOJU SOCIJALNIH VJEŠTINA PREDŠKOLSKOG DJETATA

Završni rad

JMBAG: 0303078137, izvanredni student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Igre i djeca

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Pedagogija ranog i predškolskog odgoja

Mentorica: prof. dr. sc. Nevenka Tatković

Komentorica: izv. prof. . dr. sc. Marina Diković

Pula, srpanj 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana IVA MARKOVIĆ, kandidat za prvostupnicu PREDŠKOLSKOG ODGOJA ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, IVA MARKOVIĆ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom ULOGA IGRE U RAZVOJU SOCIJALNIH VJEŠTINA PREDŠKOLSKOG DJETATA koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	1
2. TEORIJSKI OKVIRI DJEČJE IGRE	3
2.1. Definicije i priroda igre	3
2.2. Karakteristike igre	6
3. SOCIJALNA KOMPETENCIJA KAO TEMELJNA VRIJEDNOST U ODGOJU DJETETA	9
3.1. Teorijski prikaz socijalne kompetencije	9
3.2. Sastavnice socijalne kompetencije	11
4. VRSTE IGARA I IGROVNIH AKTIVNOSTI	14
4.1. Funkcionalne igre	15
4.2. Simbolička igra	16
4.3. Igre sa gotovim pravilima	18
4.4. Konstruktivne igre	19
5. ULOGA IGRE U RAZVOJU DJETETA	21
5.1. Igra i tjelesni razvoj	21
5.2. Igra i kognitivni i intelektualni razvoj	24
5.3. Igra i emocionalni razvoj	25
5.4. Igra i socijalni razvoj	27
6. ULOGA RODITELJA I ODGOJITELJA U DJEČJOJ IGRI	29
5.1. Važnost i uloga roditelja u dječjoj igri	29
5.2. Uloga odgojitelja u igri djeteta rane i predškolske dobi	31
7. ISTRAŽIVANJE	37
7.1. Ciljevi istraživanja	37
7.2. Metodologija istraživanja	37
7.3. Uzorak istraživanja	37
7.4. Rezultati istraživanja	38
8. ZAKLJUČAK	49
LITERATURA	51
POPIS SLIKA	54
POPIS TABLICA	55
SAŽETAK	56
SUMMARY	57

UVOD

Iako su djetinjstvo i igra kao razdoblje čovjekova života oduvijek postojali, tek promjenama u društvenoj percepciji djeteta i njegove uloge, djetinjstvo i igra postaju izuzetno važni. Danas je nužno prihvatiti vrijednost samog djetinjstva i igre kao njegovog osnovnog elementa. Prema Konvenciji o pravima djeteta¹, igra je pravo djeteta i najznačajniji segment njegovog razvoja. Od samog rođenja dijete kroz igru istražuje svijet i otkriva svoje mogućnosti. Igra je, dakle, primarni način na koji dijete uči o sebi, drugima i okolini. Budući da je univerzalna, instinktivna, poznata svoj djeci, igra predstavlja osnovu odrastanja i formiranja njihovih ličnosti. Igra je najvažnija i najosnovnija djetetova aktivnost te najviše utječe na njegov razvoj; ona je i djetetova fizička nužnost koja se treba ostvarivati svakoga dana. Dječja igra kao višedimenzionalna aktivnost presudan je čimbenik obogaćivanja dječjeg iskustva i prilika za učenje i razvoj te je jedan od značajnih faktora u socijalizaciji predškolske djece. Igra je danas prihvaćena kao jedan od mnoštva jezika kojima se dijete izražava, interpretira i oblikuje svoja iskustva i značenja.

Socijalizacija djece predškolskog uzrasta, ponajprije kroz igru, je značajno pitanje kojim se mora baviti jer je to jedan od prvih načina na koje dijete stupa u svoje socijalne kontakte sa svojim vršnjacima. Predškolsko dijete kroz te kontakte i igru ulazi u svijet odraslih i priprema se za odrastanje. Kroz igru dijete uči kako se ponašati prema drugima i kako se drugi mogu ponašati prema njemu, kakve vrste kontakata može doživjeti, na koji način ti kontakti mogu završiti i sl.

Cilj rada je prikazati na teorijskoj razini značaj igre u socijalizaciji predškolske djece te kako proces igre i kontakti koje djeca ostvaruju u igri utječu na njihov razvoj. Potrebno je istražiti kakvu važnost igra ima za razvijanje djetetovih sposobnosti, kako se klasificiraju igre te koje vrste igara postoje.

Za potrebe nastanka završnog rada korištena je deskriptivna metoda koja se primijenila prilikom prikupljanja podataka, obrade i interpretacije. Primjenom metode analize i

¹ Konvencija o pravima djeteta, dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (22.10.2020.)

sinteze, odnosno spajanjem prikupljenih pojedinačnih materijala u jednu cjelinu izvedeni su zaključci o utjecaju igre na socijalni razvoj djece predškolske dobi.

Sadržaj rada je koncipiran u šest dijelova. U prvom dijelu rada (Uvod) opisan je okvirni sadržaj rada, predmet istraživanja, određeni su svrha i ciljevi istraživanja te znanstvene metode korištene u radu. U drugom dijelu rada navedene su različite definicije i karakteristike igre. Treći dio rada prikazuje teorijski prikaz socijalne kompetencije i pregled njezinih sastavnica. U četvrtom dijelu rada navedene su vrste igara i igrovnih aktivnosti. Igra je temelj dječjeg razvoja, tjelesnih, kognitivnih i intelektualnih te socio-emocionalnih sposobnosti, stoga je u petom poglavlju detaljno opisan utjecaj igre na iste. Proces odgoja i obrazovanja promatra se kroz sveprisutnu interakciju između odgojitelja, djece, roditelja i vrtićkog okruženja te se u šestom poglavlju prikazuje uloga roditelja i odgojitelja u dječjoj igri. Sedmi dio rada odnosi se na provedeno istraživanje. Analiziranjem literature te postavljanjem teorijskog dijela, osmišljena je istraživačka cjelina kako bi se utvrdilo mišljenje odgojitelja, roditelja i djece o važnosti dječje igre. U završnom dijelu rada (zaključak) prikazana je sinteza rješenja i spoznaja rada.

2. TEORIJSKI OKVIRI DJEČJE IGRE

2.1. Definicije i priroda igre

Djetinjstvo je usko povezano s igrom za većinu ljudi u zemljama. Igra je fenomen djetinjstva i obilježava dječju kulturu. No, slika djeteta i djetinjstva mijenjala se kroz povijest. Tako su djeca bila promatrana gotovo istovjetno kao i odrasli, živeći, sudjelujući i pridonoseći javnom životu, ali pod strogim uvjetima i pravilima koje su određivali odrasli. Reformske pedagogije s kraja 19. i početka 20. stoljeća stavljaju dijete u središte svog djelovanja (Rajić, 2015: 604).

Tako je dijete kroz povijest od subjekta koji je više bio vlasništvo države nego obitelji, živeći i radeći pod strogom kontrolom društva i odraslih, postalo autonomnom individuom, koja je samo naznaka onoga što će tek biti – čovjek. Tradicionalna uloga djeteta kao pasivnog produkta društva i socijalizacije zagovarala je stereotipe djetinjstva u kulturi odraslih. Danas, u razdoblju postmoderne, razdoblje zaštite prisutno u djetinjstvu, kad su roditelji i profesionalni odgojitelji/učitelji oduzimali djeci mogućnost donošenja odluka kojima ne mogu sagledati posljedice – zauvijek je izgubljeno. Ovoga puta dijete se pojavljuje kao partner pa gotovo da je nestalo iz javnog života i postalo dijelom privatnog života zajednice i/ili institucija koje skrbe o djeci, obrazuju ih i odgajaju. Shvaćanje djeteta kao partnera i sudionika proširuje se i na istraživanja; dijete prestaje biti objektom proučavanja i postaje subjekt, participant koji se prema svojim mogućnostima uključuje u istraživanje fenomena koji ga se tiču, ima pravo da se čuje i njegov glas i stvarnost sagleda i iz njegove perspektive, a ne samo iz perspektive odraslih (Rajić, 2015: 604).

Igra je jedna od osnovnih ljudskih aktivnosti. Davno je uočeno da je čovjek homo ludens – biće koje se igra. Neovisno o tome koje teorijskom pravcu pripadaju, svi se autori slažu u jednom: igra je aktivnost pretežno vezana za djetinjstvo. Kada kažemo da je igra pretežno vezana za djetinjstvo, tada mislimo da ona nije samo mogućnost djeteta nego i čovjeka. Kao multifunkcionalna aktivnost ona u odrasloj dobi gubi neke funkcije, a druge bivaju naglašene. Kada se penjemo na ljestvici filogenetskog razvoja, igra je sve složenija, a djetinjstvo duže traje. Promatrajući igru i djetinjstvo povijesno, uočava se činjenica da u nerazvijenim društvenim zajednicama, za razliku od razvijenih, djetinjstvo kraće traje, a igre je nerazvijenija (Duran, 2001:16).

Dijete je primarno socijalno biće, ono se od rođenja razvija i raste na slojevima kulture. Okruženo je predmetima koji su oblikovani kulturom, znakovnim sustavom koji je rezultat kulturno-povijesnog razvoja, specifičnom ljudskom interakcijom itd. Sve to određuje i njegovu igru (Duran, 2001:16).

Danas mnogi autori zagovaraju shvaćanje igre kao ozbiljno, razvojno vrijedno ponašanje. Mnogi autori ističu da je igra način na koji dijete razmišlja, dokazuje, opušta se, radi, pamti, usađuje se, provjerava, stvara i usvaja.

S. Millar (1972) kaže da je igra opći pojam za velik broj aktivnosti te da je termin igra „dugo bio lingvistički koš za otpatke za ponašanja koja izgledaju dobrovoljno, ali se ne vidi da imaju jasnu biološku ili socijalnu upotrebu“ (Duran, 2001:14). Bruner (1976) smatra da se fenomen igre ne može potpuno i nepogrešivo obuhvatiti jednom operacionalnom definicijom. Igra i igrovni elementi kulture nisu predmet proučavanja samo psihologije, proučava ih i antropologija, etnologija, sociologija, pedagogija i dr. Većina autora koji se bave igrom, a pripadaju različitim pravcima, zadovoljava se time što pokušava odrediti i sistematizirati svojstva za razlikovanje igre od ostalih vidova aktivnosti, dajući tako više ili manje sustavno ovisno određenje igre (Duran, 2001:14).

Prikladna definicija igre nužna je za djelotvoran razvoj i implementaciju stavova o važnosti igre. Definicije igre proizlaze iz tri njezina aspekta: (1) istraživačka i otvorena priroda igre; (2) intrinzična, evolucijska i sinergijska priroda igre i (3) razvojni aspekti igre (Stegelin, 2007:3).

Istraživačka i otvorena priroda igre iscrpno se istraživala, a može se obuhvatiti ovom definicijom: „Igra je esencijalni dio svakodnevnog djetetova života i od vitalne je važnosti za razvoj djeteta. Kroz igru dijete istražuje svijet i razvija praktične vještine. Ona je ključna za tjelesni, emocionalni i duhovni razvoj, za spoznajni razvoj, kao i za usvajanje vještina socijalnog ophođenja i ponašanja (Stegelin, 2007:3). Igra koja uključuje elemente istraživanja pojavljuje se kao karakteristika ponašanja djece i mladunčadi primata, a može je se promatrati u različitim kontekstima koji imaju specifične uvjete, poput dostupnosti igračaka i drugih objekata za manipulaciju. Ponašanja karakteristična za igru obično prethode samom istraživanju, stoga je važno da okruženje bude poticajno za igru.

Intrinzična, evolucijska i sinergijska priroda igre reflektira se u kreativnoj odlici igre, to jest u otvorenosti, nepredvidivosti, jedinstvenosti i ‘šaljivosti’, odnosno elementu

'iznenađenja'. Iz djetetove perspektive, prilika za igru predstavlja poziv koji se okreće u 'samoobnovljiv, sinergijski, inherentno nagrađujući proces koji nužno ne rezultira nagradom i koji nazivamo igrom'. Obrasci ponašanja koji se odvijaju u igri rezultiraju iskustvom koje sažeto možemo nazvati 'zabava'. Stoga definicija igre mora uključivati intrinzični, evolucijski, sinergijski i motivacijski aspekt igre (Stegelin, 2007:3).

Razvojni aspekt igre uključuje predvidljivije strukture igre koje su povezane s djetetovim socijalnim, spoznajnim, jezičnim, tjelesnim i kreativnim razvojem u ranom djetinjstvu. U svakom stadiju dječjeg razvoja igre zadržavaju određeni stupanj predvidljivosti, no još uvijek ostavljaju prostora za spontana, ponavljana i naizmjenična ponašanja. Odgovornost stručnjaka za predškolski odgoj i zagovarača važnosti igre leži u tome da osiguraju odgovarajući kontekst u kojemu se ova predvidljiva i razvojna ponašanja mogu pojaviti (Hampshire play policy statement, 2002.) (Stegelin, 2007:3).

Mnogi autori navode sljedeće značajke igre: unutarnja motivacija, fleksibilnost, povezanost između igre i igre pozitivne emocije koje su usmjerene na proces i nisu usmjerene na proizvod (Hicela, 2013:162).

Igra je autotelična aktivnost (grčki auto - samo, telos - svrha, kraj, cilj), koja podrazumijeva da igra ima vlastite izvore motivacije, da se izvodi zbog sebe, više usmjereni na procese nego na rezultate. U igri, znači prevladati ciljeve (Hicela, 2016).

Igru možemo nazvati dječjom praksom, slobodnim djelovanjem koje je izvan običnog, realnog života, no usprkos tomu može igrača potpuno zaokupiti. Uz igru nije vezan nikakav materijalni probitak, njome se ne stječe nikakva korist, ona je proces u kojem se uživa i zato je sama sebi svrhom. Igra protječe u vlastitoj određenosti vremena i prostora, odvija se po svojim pravilima i oživotvoruje društvene veze, a ono (dijete) samo rado se obavlja tajnom ili se preoblačenjem izdvaja od običnog svijeta kao nešto zasebno (Rajić, 2015: 605).

Igra je i etapa u razvoju predškolskog djeteta, i metoda i prerađena stvarnost usklađena s dječjim doživljajem, stvaralačka aktivnost, neponovljiva, univerzalna. Ova je za dijete najvažniji posao (Lazar, 2007a:20).

2.2. Karakteristike igre

Polazeći od toga da je igra otvorena, vanjska (praktična) aktivnost djeteta, ističu se sljedeće njezine karakteristike (Duran, 2001:14):

1. Igra je simulativno ponašanje sa sljedećim odlikama:

- Divergentnost (organizacija ponašanja na nov i neobičan način)
- Nekompletnost (ne obuhvaća dostizanje specifičnog cilja, sažeto i skraćeno ponašanje)
- Neadekvatnost (ponašanje nesuglasno datoj situaciji)

2. Igra je autotelična aktivnost, iz čega slijedi:

- Da posjeduje vlastite izvore motivacije
- Da je proces igre važniji od ishoda akcije
- Dominacija sredstava nad ciljevima
- Odsutnost neposrednih pragmatičnih učinaka

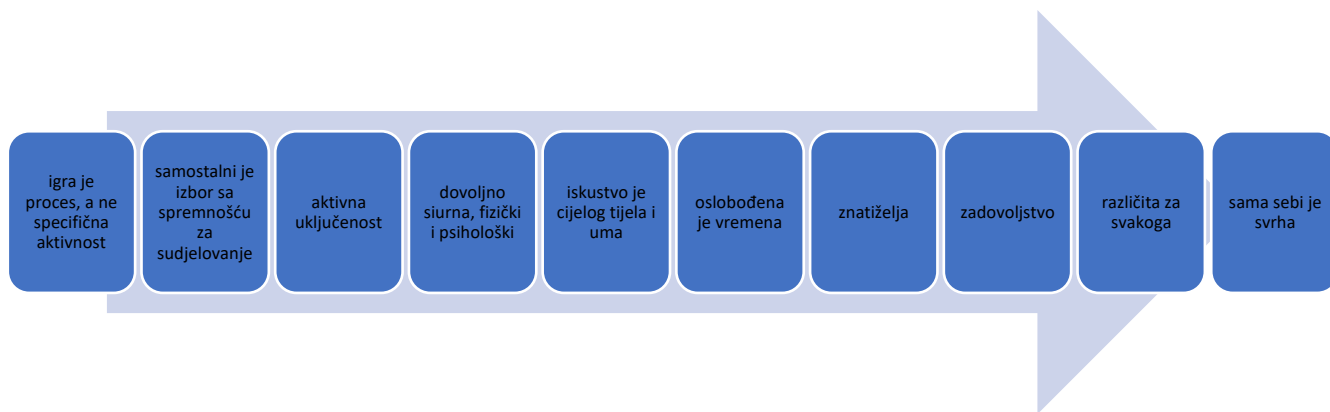
3. Igra ispunjava privatne funkcije igrača, tj

- Oslobađa od napetosti, rješava konflikte
- Regulira fizički, spoznajni i socijalno-emocionalni konflikt

4. Igra se izvodi u stanju optimalnog motivacijskog tonusa, iz čega slijedi:

- Igra se javlja u odsutnosti neodložnih bioloških prisila i socijalnih prijetnji
- U stanju umjerene psihičke tenzije

Prema Else (2014), osnovne karakteristike igre su: ona je proces, samostalan je izbor, dovoljno je sigurna, cjelokupno je iskustvo, oslobođena je od vremena, prevladava znatiželja, zadovoljstvo, različita je za svakoga i sama sebi je svrha (Klarin, 2017:7).

Slika 1. Osnovne karakteristike igre (Klarin, 2017:7)

Sumirajući navedene karakteristike postoji mogućnost razvrstavanja karakteristika dječje igre u tri ključna elementa (Klarin, 2017:7):

1. Dobrovoljnost – sigurna je
2. Aktivna uključenost – cjelovito je iskustvo oslobođena je od vremena ispunjena je znatiželjom
3. Satisfakcija – igra je proces ugodno iskustvo različita za svakog

Od rane dojenačke dobi, preko djetinjstva, pa sve do odrasle dobi o sebi i o svijetu učimo kroz igru. Ovaj proces započinje bavljenjem vlastitim tijelom (npr. sisanjem palca); igrom glasovima (gukanje); igrom predmetima (na primjer, dekičom ili mekanom igračkom) ili igrom s važnim ljudima u djetetovu životu (npr. zrcalno oponašanje izraza lica i tjelesnih pokreta koje se često prirodno javlja između roditelja djeteta, igra „ku-ku“ i mahanje „pa-pa“. Tako postupno učimo što je „ja“ i „ne ja“, učimo osnove uzročno posljedičnih odnosa i izmjenjivanja. Nakon ove vrste igre postupno se prelazi na simboličke igre – baratanje predmetima kao simbolima pravih stvari – a zatim na igre mašte kojima se mogu koristiti predmeti, ali gdje je veći dio scenarija plod mašte (Plummer, 2010:28).

Igra nije specijalizirana, diferencirana, jednoznačna, planirana i produktivna aktivnost, niti je usmjerena na rezultat. Suprotno, vrlo je složena, multifunkcionalna, spontana i samomotivirajuća aktivnost koja proizlazi iz unutrašnje djetetove potrebe i kao takva najviše odgovara naravi i zakonitostima njegova razvoja. Dijete u nju ulazi dragovoljno jer se, igrajući se, osjeća zaštićeno i ugodno pa je rado samo potiče i organizira. Igra

je djetetu dragocjena zbog samog procesa igranja koji može ostvarivati i usmjeravati po vlastitoj želji. Ono uživa u događanju igre jer se odvija po njegovu scenariju; dijete ga samo kreira, mijenja i prilagođava. Posebno u simboličkoj igri, dijete maštovito prerađuje stvarnost sukladno svom doživljaju svijeta stvarajući novi svijet u kojem postaje ono što u stvarnosti još ne može biti (Rajić i Petrović Sočo, 2015:605).

Igra je najvažniji oblik dječje aktivnosti, činitelj njegova cjelokupnog razvoja. Utemeljena na sposobnostima i osobnosti svakog djeteta, igra u sebi nosi kreativnu energiju i omogućuje mu cjelovit razvoj; djeluje na produbljivanje postojećih i buđenje novih čuvstava, izaziva u djetetu radost, budi njegovu radoznalost i potiče ga da istražuje svoju okolinu i postupno ovladava njome. U igri dijete zadovoljava svoju potrebu za druženjem i ostvaruje pravo na sudjelovanje s drugima, samo odlučuje po svojim pravilima jer je na fiktivnom planu sve moguće i mnogo je toga dopušteno za razliku od realnosti. Nema straha od mogućih loših posljedica i doživljava nelagode. Zbog toga dijete u igri jača samopouzdanje, oslobađa se frustracija i abreagira neugodne doživljaje iz realnog života. U igri se dijete samoostvaruje, izražava i potvrđuje, savladava probleme i prorađuje svoje doživljaje, misaono se razvija i emocionalno oslobađa, socijalno sazrijeva i motorički napreduje. Igra je snaga koja dijete vodi u nova otkrića i na viši stupanj razvoja. Ona zrcali djetetove želje, misli, doživljaje i osjećaje (Rajić i Petrović Sočo, 2015:605).

Igra je osnovna aktivnost djece. U igri se djeca aktivno bave svim svojim sposobnosti i sa zapanjujućom sigurnošću otkrivaju one igre koje predviđaju svoj mentalni i tjelesni razvoj. Igra se kao višeslojna dječja kreacija poruke o sebi kao proizvodu; kao eksternalizacija dječjih mogućnosti, to nosi poruke o razvoju mentalnih funkcija; kao dio dječje djece subkultura, nosi poruke o načinu odrastanja i o djetinjstvu, što nije samo područje socijalizacije i učenja odraslih, već i autonomna socio-kulturna stvarnost, s vlastitom tradicijom, strukturom i funkcijama, u koja se djeca pojavljuju kao samosvjesni, aktivni subjekti. Dakle, razumijevanje djece igra kao sastavni fenomen zahtijeva cjelovitu ili barem interdisciplinarnu pristup (Hicela, 2013:162).

3. SOCIJALNA KOMPETENCIJA KAO TEMELJNA VRIJEDNOST U ODGOJU DJETETA

Temelji sposobnosti djelotvornog funkcioniranja u socijalnim kontekstima polažu se u prvih pet do šest godina života. Istraživanja vezana za socijalizaciju potvrdila su da rana interakcija djeteta s roditeljima, braćom i sestrama, a kasnije s odgojiteljima, vršnjacima, drugim odraslima te širom okolinom, u velikoj mjeri određuje razvoj socijalne ličnosti, odnosno način na koji će osoba funkcionirati u kasnijoj i odrasloj dobi. Ovo poglavlje prikazuje teorijski prikaz socijalne kompetencije i pregled njezinih sastavnica.

3.1. Teorijski prikaz socijalne kompetencije

Dijete od početka svog življenja živi u zajednicama ili skupinama ljudi unutar kojih počinje njegova socijalizacija. Radi se o procesu unutar kojega dijete usvaja znanja, stavove, socijalne vještine i socijalnu osjetljivost što mu omogućava da postane integriran u to društvo i prilagodi svoje ponašanje tom društvu. Socijalizacija je cjeloživotno iskustvo unutar kojeg se uče mnoge socijalne uloge. Kako se ponašati u tim zajednicama ili skupinama ljudi dijete uči kroz postojanje tih drugih, njihovo ponašanje i stavove kao i akcije koje ti drugi, ali i samo dijete poduzimaju. Ono što se nastoji tim socijalnim interakcijama je naučiti dijete prikladnim/prilagođenim ponašanjima. Ipak, nije rijetko da se pozitivna socijalna ponašanja ili ne nauče, nauče „krivo“ ili nedovoljno internaliziraju, pa dolazi do nesocijalnih - asocijalnih, ali i antisocijalnih ponašanja, odnosno poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih i tijekom razvoja u predškolsko doba (Kranželić, Bašić, 2008:1).

Krenut ćemo od definiranja pojma socijalne kompetencije koja se u literaturi definira na više načina i s različitih gledišta. Većina definicija socijalne kompetencije uključuje socijalne vještine, sposobnost razboritog postupanja u međuljudskim odnosima, održavanje međusobnih veza i sposobnost donošenja prikladnih socijalnih odluka te ponašanje u skladu s njima (često opisivano kao socijalno rješavanje problema). Socijalna kompetencija se opisuje kao uključivanje osobnog znanja i vještina koje osoba razvija da bi se učinkovito nosila s mnogim i različitim izborima, izazovima i prilikama. Više autora razlikuje socijalnu kompetenciju od socijalnih vještina. Primjerice, vještine obuhvaćaju specifična ponašanja pojedinaca, a kompetencija određuje način na koji pojedinac primjenjuje vještine u socijalnom okruženju. To znači

da su socijalne vještine jedna od sastavnica ponašanja koja vodi socijalnoj kompetenciji, a odnosi se na cjelokupnu kvalitetu socijalne akcije neke osobe (Jurčević-Lozančić, 2011:272).

Opća definicija kompetencije Watersa i Sroufea (1983) tvrdi da su socijalno kompetentna mala djeca ona koja se upuštaju u zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima i kroz takve interakcije unapređuju osobnu kompetenciju (Katz, McClellan, 1997:15).

Najčešće se kada je u pitanju socijalna kompetentnost djece misli na učinkovitost u odnosima s vršnjacima. Komponente socijalno kompetentnog ponašanja djeteta uključuju: suradnju s vršnjacima, ulazak u grupu, iniciranje igre i prosocijalna ponašanja kao što su - prijateljstvo, smijeh/veselje, prihvaćanje vršnjačkih normi i jasna komunikacija (Kranželić, Bašić, 2008:1).

Socijalna kompetentnost je kompleksan fenomen i uključuje tri dimenzije ponašanja: (1) tendenciju da se izrazi slaganje, interes za druge i pozitivne emocije prema vršnjacima kao i odraslima, (2) sposobnost integracije svojih ponašanja s ponašanjima drugih u dinamici socijalnih interakcija, (3) sposobnost reguliranja pažnje i emocionalne reaktivnosti, uključujući sposobnost samo-nadzora i korigiranja pogrešaka u aktivnosti usmjerenih cilju (Kranželić, Bašić, 2008:1).

Postoje mnogi znanstveni dokazi koji potvrđuju pretpostavke iz svakodnevnoga iskustva, prema kojima je igra s drugima nužna za razvoj socijalne kompetencije. Zapravo, postoji već dovoljno dokaza koji ukazuju na to da se dijete, ako nije dostiglo minimalnu razinu socijalne kompetencije do šeste godine života, nalazi pod velikim rizikom u razvoju u adolescentskoj i odrasloj dobi. Ostala istraživanja sugeriraju da se dugoročna socijalna i emocionalna adaptacija u djeteta, akademski i kognitivni razvoj, kao i građanska svijest, obogaćuju ako je dijete tijekom djetinjstva redovito izloženo raznovrsnim prilikama za izgradnju socijalne kompetencije. Stručnjaci za rani razvoj i zagovarači igre moraju slično tome znati predstavljati tu ključnu povezanost. U tom slijedu možemo citirati specifična istraživanja koja dokumentiraju važnost socijalnih postignuća. Primjerice, u području igre pretvaranja (igre 'kao da'), istraživanja su nam otkrila da igra pretvaranja i dramska igra jačaju djetetov smisao za stvarnost i stvaraju prilike za razvoj mašte. Igra dramatizacije nudi matricu za razumijevanje i predstavljanje perspektiva drugima, kao i priliku za sklapanje kompromisa i zauzimanje

čvrstoga stajališta u skladu s vlastitim uvjerenjima i namjerama (Stagelin, 2007:7). U narednom poglavlju detaljno će se prikazati utjecaj igre na socijalni razvoj djece predškolske dobi.

3.2. Sastavnice socijalne kompetencije

U interakciji s drugima dolazi do razvijanja socijalne kompetencije. Kako bi kod djece došlo do razvijanja socijalnih kompetencija moraju naučiti regulirati svoje emocije, poznavati pravila grupe kojoj pripadaju, pronalaziti zajednički jezik s drugima, usklađivati svoje ponašanje i dr.

Sastavnice socijalne kompetencije su sljedeće (Katz, McClellan, 1997:16):

a) Regulacija emocija – u ranom djetinjstvu djeca moraju naučiti kako se nositi s frustracijama, kako uživati u drugima, prepoznati opasnost, prevladati strah i tjeskobu, kako s vremena na vrijeme podnijeti samoću te kako razvijati prijateljstva. Calkinsova (1994) kaže da regulacija emocija uključuje procese i strategije koji služe za upravljanje emocionalnom ekscitacijom tako da se omogući „uspješno interpersonalno funkcioniranje“. U nekim slučajevima, djeca u nedovoljnoj mjeri reguliraju emocije kao što su gnjev, strah i frustracija na načine koji otežavaju učenje socijalnih znanja i stjecanje socijalnih umijeća. U drugim slučajevima, inhibirana djeca pretjerano reguliraju svoje emocije pa se opiru interakcijama, a time gube priliku za stjecanje i uvježbavanje temeljnih socijalnih kompetencija.

b) Socijalna znanja i socijalno razumijevanje - djeci je potrebno nekoliko vrsta socijalnih znanja da bi uspjeli stvoriti prijateljstva. Socijalna znanja uključuju poznavanje normi i glavnih socijalnih pravila grupa kojima pojedinac pripada. Ona uključuju i dovoljnu ovladanost jezikom kojima se služe vršnjaci s kojima valja razviti prijateljstva. Osim toga, sudjelovanje u raznim vrstama vršnjačkih aktivnosti i igara olakšano je kad djeca razmjenjuju spoznaje o pričama, legendama, herojima i likovima iz filmova i televizijskih programa. Djeca koja su ovladala temeljnim vokabularom i znanjima o običajima i socijalnim normama svoje vršnjačke kulture, mogu kompetentno sudjelovati u aktivnostima svojih vršnjaka.

Socijalno razumijevanje uključuje pak sposobnost predviđanja tuđih reakcija na uobičajene situacije u sklopu vršnjačkih interakcija kao i tuđih preferencija, te

razumijevanje tuđih osjećaja. Razvijanje sposobnosti za komunikaciju, sudjelovanje u raspravi, pregovaranje, naizmjenično uključivanje u razgovor, suradnju, pokretanje interakcije, artikulaciju preferencija i razloga tuđih postupaka, prihvaćanje kompromisa te suosjećanja s drugima, sve se to temelji na vrstama razumijevanja koje igraju određenu ulogu u djelotvornoj socijalnoj interakciji.

Socijalno kompetentna mala djeca usklađuju svoje ponašanje s tuđim tako da nađu zajednički jezik, razmjenjuju informacije i ispituju sličnosti i razlike. Takve im sposobnosti omogućuju da razriješe uobičajene sukobe koji se javljaju u igri. Omiljena djeca, uspješnije od svojih vršnjaka, znaju bolje i jasnije priopćiti svoje namjere i preferencije, te im otvoreno izraziti svoje osjećaje

c) Socijalna umijeća – velik dio socijalne interakcije između predškolske djece sastoji se od pokušaja da se pristupi grupi djece koja se igra (socijalno umijeće) te otpora pokušajima druge djece da se pridruže njihovim grupama. Načini na koje djeca pristupaju jedni drugima – obrasci socijalnog pristupa koje se nauči u predškolskom razdoblju – čine najvažnija socijalna umijeća koja se mogu primijeniti u socijalnim interakcijama u nižim razredima osnovne škole.

Druga ponašanja povezana sa socijalnom umješnošću i vršnjačkim prihvaćanjem uključuju posvećivanje pozornosti drugima (primjerice, izraziti divljenje na tuđu građevinu od kocaka), traženje informacija od drugih o njihovim aktivnostima (pitati druge što to grade) i doprinos tekućoj raspravi među vršnjacima. Velik broj socijalnih interakcija tijekom života zahtijeva umijeće čekanja na red, kao što je to slučaj u sudjelovanju u razgovoru i diskusijama na poslu i drugim socijalnim kontekstima.

d) Socijalne dispozicije – definiraju se kao razmjerno trajne navike ili karakteristični načini reagiranja na iskustva u različitim vrstama situacija. Drugim riječima, dispozicija je često opetovano ponašanje bez prisile nad kojim postoji donekle svjesna kontrola; ona predstavlja namjerno i usmjereno ponašanje prema širokim ciljevima. Neki primjeri dispozicije su radoznalost, kreativnost, plahost, refleksivnost, pristupačnost, svadljivost i škrtost. Primjeri prosocijalnih dispozicija su prijemljivost, ljubaznost, suosjećajnost, velikodušnost ili suradništvo. Nisu sve dispozicije poželjne; dispozicija svadljivosti, sukobljavanja, šefovanja ili egoističnosti povezane su s teškoćama u socijalizaciji.

4. VRSTE IGARA I IGROVNIH AKTIVNOSTI

Svako dijete raste s igrama, a igre rastu s njim. One su jedinstven i djelotvoran način prirodnog učenja. Nove igre pojavljuju se svakim danom, a u sebi nose utjecaje suvremenog društva, tehnologije i kulture u kojoj nastaju (Rajić i Petrović Sočo,

2015:606). O raznovrsnosti dječje igre ovisi kvaliteta dječjeg razvoja. Što je igra raznovrsnija to više doprinosi razvoju djece. Ona proširuje dječje sposobnosti (Lazar, 2007a:9). U predškolskoj dobi, primjena različitih igara osigurava široku lepezu dobrobiti i beneficija.

Postoji velika igrovna raznolikost u djetinjstvu, mnogostranost i složenost igre, međuodnos i preklapanja, što umanjuje vrijednost svake klasifikacije. Dječje igre se razlikuju po sadržaju, po broju sudionika, po mjestu izvođenja, po načinu organizacije i po mnogim drugim karakteristikama. U literaturi se navode različite klasifikacije dječjih igara. Jedan od razloga je bogatstvo dječjeg zanimanja, a time i igrovnih aktivnosti kroz koje dijete ostvaruje svoje tjelesne, kognitivne, emocionalne, socijalne potrebe. Emil Kamenov (1997) navodi četiri vrste dječjih igara (Mahmutović, 2013:22):

- Funkcionalne igre
- Igre mašte ili igre uloga
- Igre sa gotovim pravilima
- Konstruktivne igre

Dok Duran (2001:16) navodi sljedeću klasifikaciju:

- Funkcionalna igra
- Simbolička igra
- Igre s pravilima

SPOZNAJNA RAZINA		DRUŠTVENA RAZINA	
Funkcionalna igra	jednostavni ponavljajući mišićni pokreti: guranje lopte, igranje sa zvečkom, povlačenje igračke i sl.	Promatranje	Dijete promatra druge kako se igraju, bez uključivanja u igru

Konstruktivna igra	Slaganje kockica	Samostalna igra	Dijete je koncentrirano na aktivnost i ne primjećuje prisutnost druge djece, igra se samostalno i nezavisno bez pokušaja približavanja drugima
Simbolička igra	Obična kutija postaje automobil ili kuća, složene stolice postaju vlak, igra uloga i sl.	Usporedna igra	Djeca se igraju jedno pokraj drugoga sa sličnim materijalima, no bez stvarnog druženja ili suradnje
Igre s pravilima	Igra skrivača	Povezujuća igra	Dijete se igra s drugom djecom ali bez zajedničkog cilja
		Suradnička igra	Suradnja tijekom zajedničkih aktivnosti; igra u grupi nastala radi obavljanja neke aktivnosti ili postizanja nekog cilja u kojoj djeca prilagođavaju pravila i aktivnosti te usklađuju postupke

Tablica 1. Spoznajna i društvena razina dječje igre (Mazor Češarek, 2019:16)

Igra predškolskog djeteta može se opažati s obzirom na dvije razine, spoznajnu i društvenu što je prikazano na tablici 1.

4.1. Funkcionalne igre

Funkcionalna igra je vrsta igre u kojoj će dijete jednostavno uživati u fizičkim i/ili vokalnim radnjama. Taj je tip igre vidljiv već u prva tri mjeseca djetetova života. Primjerice, ako neka igračka visi u djetetovim kolicima dijete će je možda gledati ili pak pokušati doseći ručicama. Ta jednostavna radnja dijete zabavlja te će je zbog toga ponavljati. Stoga, funkcionalna igra odnosi se na izvedbu motoričkih radnji s predmetima ili bez njih. Kako dijete raste, tako će se i funkcionalna igra razvijati – od prvotnog ponavljanja motoričkih pokreta u dobi od šest mjeseci, do većeg angažiranja osjetila u dobi od šest do dvanaest mjeseci. Od godine dana dijete će kroz funkcionalnu igru uvježbavati hodanje, hvatanje i stavljanje predmeta na određeno mjesto, umetati i bacati predmete, ponavljati zvukove i mnoge druge fizičke radnje. Kasnije će uživati

u pokretima trčanja, skakanja, pjevanja i slično. Ako u navedenim tipovima igre nema elemenata glumljenja, to se i dalje smatra funkcionalnom igrom (Gjurković, 2018:21).

Funkcionalna igra određuje se obično kao igra novim funkcijama koje u djeteta sazrijevaju - motoričkim, osjetnim, perceptivnim. S jedne strane dijete ispituje svoje funkcije, a s druge osobitosti objekata (Duran, 1995:105).

Funkcionalne igre dijete izvodi zato što je ovladalo funkcijama svoga tijela, igračkama ili sredstava oko sebe. Ovdje se više radi o igrolikim aktivnostima nego o stvarnim igrama. Kamenov (1997) navodi više vrsta ovih aktivnosti: senzorne aktivnosti vlastitim organima, igre posvećene rukovanju materijalom, pokretne igre uz korištenje rekvizita, igra glasovima, slovima ili riječima (Mahmutović, 2013:22).

4.2. Simbolička igra

Postoje određena neslaganja u terminološkom području vezanom uz simboličku igru te se često naziva simbolička igra, igra pretvaranja, igra mašte, igra uloga, igra dramatizacije i sl. (Badurina, 2014:48).

Simboličku igru većina razvojnih psihologa promatra kao razvojni fenomen, i to ili u kontekstu općeg psihičkog razvoja ili u kontekstu posebnih segmenata psihičkog razvoja djeteta (Duran, 1995:106).

U relevantnoj pedagoškoj i psihološkoj literaturi period oko druge godine života smatra se početkom pojave simboličke igre kod djeteta rane predškolske dobi. Kako dijete raste, razvija se i uči, sama igra postaje sve kompleksnija. Igrajući se, dijete na maštovit način transformira objekte (jedan objekt postaje zamjena za realni objekt), preuzima različite uloge, daje svoj glas raznim likovima u obliku igračkama (lutke, plišane životinje itd.), planira prostor u kojemu će se igra odvijati, razvija scenarije i usklađuje se sa suigračima (Badurina, 2014:48).

Simbolička igra se, prema tome, najčešće određuje kao aktivnost u kojoj dijete koristi zamjenske objekte, akcije ili ideje (koji su u funkciji simbola) da bi prikazalo određeno ponašanje ili radnju. Manipulirajući različitim vrstama materijala i igračkama, i reprezentirajući raznovrsne realne i imaginarne situacije, dijete za vrijeme simboličke igre također preuzima i određenu ulogu pa neki autori simboličku igru određuju kao

aktivnost u kojoj dijete koristi različite vrste igračaka i materijala u svrhu izvođenja (glumljenja) zamišljene uloge i/ili situacije (Badurina, 2014:48).

Simbolička igra se vrlo često u relevantnoj literaturi naziva vodećom aktivnosti djeteta rane i predškolske dobi koja potiče i podržava aktivno građenje znanja od strane djeteta (Badurina, 2014:49).

Smatra se da simbolička igra, kao aktivnost koju je dijete samo izabralo, pozitivno utječe na cjelokupan djetetov razvoj. Navedeni stav temelji se na činjenici da simbolička igra, tj. radnja pretvaranja omogućuje djetetu bavljenje i angažirano sudjelovanje u radnjama različitih vrsta koje omogućuju stjecanje različitih vrsta znanja. Na taj način dijete može samostalno učiti i aktivno graditi nova znanja, umjesto da bude podučavano od strane odgojitelja (Badurina, 2014:49).

U simboličkim igrama, navodi Slunjski (2001), djeca „liječe lutke“, „važu i prodaju namirnice“ ili „pišu pisma“, pri čemu razgovaraju, surađuju, dogovaraju se i pregovaraju, te iskazuju širok dijapazon različitih emocija, kako to nalažu uloge koje su u igri preuzeli i dinamika razvoja zaigrane radnje. Nadalje, prema Nichols i Stich (2000) simbolička igra istovremeno angažira nekoliko područja mozga, budući da obuhvaća emocije, kogniciju, jezik i senzomotoričke vrste akcija, pa prema tome i potpomaže razvoju i stvaranju brojnih sinaptičkih i neuronskih veza (Badurina, 2014:49).

Igre mašte ili igre uloga se oslanjaju na slobodnu volju djeteta, na sklonost djeteta da u mašti stvarnost prikaže na sebi svojstven način. Ove igre prepoznamo u više formi: imitacija i podražavanje, igre iluzije, dramske igre, fiksacije i sl. U okviru ovih igara Kamenov (1997) razlikuje sljedeće forme: oponašanje postupaka, simbolička imitacija, simbolička igra uloga sa sižeom, dramske igre uloga (Mahmutović, 2013:23).

4.3. Igre sa gotovim pravilima

Igre s pravilima odnose se na one igre kod kojih postoji unaprijed osmišljena pravila koja mogu sadržavati element natjecanja. Da bi se dijete moglo igrati s njima, ono mora prihvatiti i slijediti pravila te truditi se biti bolji od drugog ili od samog sebe. Uz to, potrebno je da dijete povremeno prilagođava svoje reakcije, želje, potrebe kako bi moglo dalje sudjelovati u tim igrama. Dobar primjer je igra „Čovječe ne ljuti se“. Ako dijete počne gubiti, ono će se vjerojatno početi uzrujavati. Razlog tome je što u toj dobi,

djeca imaju sliku o sebi da su uspješnija nego što doista jesu te imaju problem u nošenju s neuspjehom. Upravo im igre s pravilima omogućuju da se počnu učiti nositi s neuspjehom i frustracijama prilikom toga. Mnogi roditelji pokušavaju u toj situaciji olakšati djetetu u nošenju s frustracijom tako da se ili ne igraju tih igara ili mu puštaju da pobijedi. Ako dijete nije izloženo situacijama koje ga frustriraju, ono neće imati priliku da se naučiti nositi s tim osjećajima i savladati tu fazu razvoja. Može se dogoditi da se u kasnijoj dobi i dalje ne zna nositi u sličnim frustrirajućim situacijama. Igre koje mogu izazvati frustraciju mogu se gledati kao nova prilika da se dijete uči vještinama korisnim za čitav život (Gjurković, 2018:23).

Dijete zatječe u već gotovom obliku i ovladava njima kao elementom kulture, ali sudjeluje i u stvaranju novih. Dječje igre s pravilima, kao regulacijski mehanizam socijalnih odnosa, prema Piagetu imaju dvije velike funkcije koje su vitalne za funkcioniranje svake kulture, a to su: socijalna integracija (približavanje članova grupe, podvrgavanje pravilima i socijalnim normama, kontrola vlastitih želja i impulsa itd.) i socijalna diferencijacija (povećavanje rastojanja među članovima grupe, segregacija podgrupa, individualizacija itd.) (Rajić i Petrović Sočo, 2015:606).

Igre s gotovim pravilima razlikujemo od igara u kojima se pravila određuju u toku igranja. Često se igrovne aktivnosti u kojima nema pravila pretvaraju u igru s pravilima zato što se pravila određuju tijekom aktivnosti. Najveći broj igara ima gotova pravila koja se iz generacije u generacije prenose na pokoljenja u datim kulturama (Mahmutović, 2013:23).

Igre s pravilima dijete zatječe u već gotovom obliku i ovladava njima kao elementom kulture, ali sudjeluje i u stvaranju novih. Za igre s pravilima Piaget kaže da se rijetko javljaju u dobi od 4 do 7 godina, i da uglavnom pripadaju razdoblju od 7 do 11 godina, a zadržavaju se tijekom cijelog života. "Igre s pravilima su igre sa senzomotoričkim kombinacijama (trke, špekulanje, loptanje itd.) ili intelektualnim kombinacijama (karte, šah itd.) u kojima se pojedinci natječu (inače bi pravila bila beskorisna) i koje su regulirane ili kodeksom koji je preuzet od starijih generacija ili privremenim sporazumom. Igre s pravilima mogu biti rezultat činova odraslih koji su zastarjeli (magijsko-religijskih po porijeklu) ili senzomotoričkih, praktičnih igara koje su postale kolektivne, ali koje su izgubile čitav, ili dio svog imaginativnog sadržaja, tj. svoj simbolizam" (Duran, 1995:115).

4.4. Konstruktivne igre

Konstruktivna igra, za razliku od funkcionalne, ima svoj cilj – napraviti nešto od nečega. U dobi od oko godine dana, dijete će početi koristiti predmete da bi nešto napravilo, nešto što je vidjelo. Primjerice, dijete može pokušati napraviti pizzu od plastelina, sagraditi toranj od kocaka i sl. Samo slaganje kocaka u obliku tornja, bez cilja da to bude toranj, smatra se funkcionalnom igrom. Međutim, pokuša li dijete namjerno sagraditi toranj od tih istih kocaka, smatrat će se konstruktivnom igrom. Konstruktivna igra također se razvija s dobi, odnosno kako se dijete spoznajno razvija. U kasnijoj dobi dijete može tako sagraditi svemirski brod od lego kocaka. Ova tip može sadržavati edukativnu i socijalnu notu – primjerice kroz konstruktivnu igru, roditelji mogu pokazati (edukacija) svom djetetu kako se gradi garaža za automobile ili kućica za lutke što kasnije djeca mogu pokazati vršnjacima u vrtićkoj skupini (socijalno povezivanje) (Gjurković, 2018:22).

Dakle, konstruktivne igre obuhvaćaju aktivnosti u kojima dijete oblikuje materijal, slaže, gradi ili raspoređuje kako bi postiglo određeni cilj. Rezultat ove aktivnosti ne mora biti nešto funkcionalno, to može biti estetski ili metaforički učinak. Postoji više oblika u kojima se javljaju konstruktivne igre. To su: pronalaženje kombinacija nastalih namjernim rukovanjem materijalom, oblikovanje, redanje materijala, grafičko predstavljanje, građenje gotovim materijalom i organiziranje materijala i utilitarne konstrukcije (Mahmutović, 2013:23).

Maštovita i kreativna igra smanjuje razinu kemijskih tvari koje tijelo oslobađa tijekom stresa, što omogućuje djeci da uspješnije izlaze na kraj sa stresnim situacijama. Poznato je i da grube dječje igre i smijeh imaju antistresni učinak. Aktiviraju se centri u mozgu koji reguliraju emocije i dolazi do izlučivanja opioida, prirodnih mozgovnih kemijskih tvari koje stvaraju osjećaj ugone i zadovoljstva (Plummer, 2010:30).

Igra tijekom djetinjstva može potaknuti „zaigran“ pristup životu u kasnijoj dobi, kao i razviti sposobnost unošenja humora i zabave u veze i prihvaćanja životnih teškoća kao izazova, a ne kao nepremostivih prepreka. Pomaže djeci da razviju socijalnu svijest i savjest i omogućuje istraživanje pojmova poštenja i jednakosti (Plummer, 2010:30).

5. ULOGA IGRE U RAZVOJU DJETETA

Igra je neizostavan dio zdravog odrastanja i ima važnu ulogu u cjelovitom razvoju djeteta (motoričkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom). Dijete od rođenja istražuje svijet i igrom otkriva svoje mogućnosti. Kroz igru najbolje uči o sebi i o drugima, usvaja razne vještine, društvene norme i socijalizira se. Igra je univerzalna, instinktivno poznata svoj djeci te je bitan čimbenik odrastanja i formiranja osobnosti (Mazor Češarek, 2019:17).

Igrom dijete razvija osjećaj sigurnosti, samostalnosti, samokontrole, kompetencije te razvija vještine na svim područjima (motoričke, emocionalne, kognitivne, socijalne i govorne vještine) te jača samopouzdanje. Igra je temelj dječjeg razvoja, tjelesnih, intelektualnih i socio-emocionalnih sposobnosti, stoga je u ovom poglavlju detaljno opisan utjecaj igre na iste.

5.1. Igra i tjelesni razvoj

Cjelokupni tjelesni razvoj djeteta ovisi o nizu različitih čimbenika kao što su naslijeđe, vrsta prehrane, otpornost organizma, bolesti, okruženje u kojem dijete odrasta i provođenje različitih tjelesnih aktivnosti, što je ujedno i igra. Uloga igre u razvoju motoričkih sposobnosti i vještina djeteta od neprocjenjive je važnosti.²

Motoričke sposobnosti razvijaju se od prvih dana bebina života (izdržljivost, snaga, brzina, koordinacija i preciznost), dok su motoričke vještine naučene tehnike. To može biti crtanje, sviranje, ples, sport, ali i jednostavniji oblik grafomotoričke vještine, poput držanja olovke ili pribora za jelo. Njihov razvoj ovisi upravo o motoričkim aktivnostima: puzanju, hodanju, trčanju, skakanju, penjanju, provlačenju, bacanju, udaranju lopte i balansiranju.

Igra je iznimno bitna za razvoj tjelesnih sposobnosti. Dok se igra, dijete pokreće svoje tijelo u bezbroj različitih koordinacija i tako postaje svjesno svojih mogućnosti, svjesno interakcije s prostorom oko sebe. Doda li igri kroz tjelesne aktivnosti određena pomagala, ono uči kako na funkcionalan način koristiti ruke i prste, razvija krupnu i sitnu motoriku. Određene će sposobnosti djetetu trebati tek kasnije u nekim složenijim životnim radnjama, ali ih ono tada neće imati mogućnosti razviti, ukoliko se nije kao dijete efikasno igralo. Dakle, kada se govori o dječjem tjelesnom razvoju, prvenstveno mislimo na niz anatomskih i fizioloških promjena kroz koje dječje tijelo prođe od začeca do zrelosti. Ovdje se misli na razvoj motorike, odnosno korištenje svoga tijela kao sredstva za kretanje i baratanje predmetima (Lazar, 2007b:9).

²Elementarne igre za djecu - razvoj motorike, dostupno na: <https://lupilu.hr/djeca/igra-i-zabava/elementarne-igre-za-djecu-razvoj-motorike/> (02.09.2020.)

Razvoj motoričkih sposobnosti temeljen je na jednostavnijim motoričkim obrascima koji se javljaju u prve tri godine života. S vremenom usvojene motoričke vještine postaju sofisticiranije i složenije tvoreći dinamičke sustave djelovanja. Zahvaljujući tjelesnom razvoju i kompleksnijim zahtjevima okoline, motoričke vještine se mijenjaju i usavršavaju. U toj dobi snažno se razvija koštano-vezivni i živčano-mišićni sustav. Dijete nauči hodati, trčati, skakati i penjati se, bacati i sl. Kretanje pridonosi pojačanom radu organa za disanje što povećava izmjenu tvari. Različiti pokreti pridonose razvoju središnjeg živčanog sustava (Klarin, 2017:22).

Prema Klarin (2017) motorički razvoj u ranom djetinjstvu uglavnom se promatra kroz dva temeljna razvoja smjera:

- Razvoj grube motorike – razvoj velikih mišićnih skupina, a njihovim razvojem djetetu se pružaju sve veće motoričke mogućnosti. U razdoblju od dvije do tri godine djetetov hod postaje ritmičniji, dok se ubrzani hod postupno transformira u trčanje. Uskoro može skakati na obje noge, poskakivati na jednoj nozi i sl. Dijete postaje sve stabilnije te se može služiti rukama za uvježbavanje novih vještina i različitih oblika eksperimentiranja (bacanje i hvatanje, vožnja tricikla i sl.).
- Razvoj fine motorike – dvogodišnje i trogodišnje dijete može skidati jednostavne dijelove odjeće, pravilno koristiti žlicu, slagati konstrukcije od manjih kocaka. Može se služiti škarama, kistovima, upotrebljava olovku za crteže. Napredak fine motorike zorno se može pratiti na dva područja: djetetovu brigu o vlastitom tijelu te razvoj crteža.

Slika 2. Razvoj fine motorike (slika lijevo) i razvoj grube motorike (slika desno) (dostupno na: <http://www.maligenijalci.com/ploca-za-razvoj-fine-motorike/> (14.10.2020.)

Gruba motorika	Fina motorika
<i>Vještine koje razvijaju koordinaciju i ravnotežu</i>	Vještine koje razvijaju finu motoriku šake i preciznost
Hodanje i trčanje u svim varijantama	Crtanje
Poskoci i skakanje	Rezanje škalicama, rezanje nožićem
Vučenje, provlačenje, guranje	Izrezivanje likova svih vrsta, kidanje papirića za kolaž i slaganje mozaika, lijepljenje
Kotrljanje, bacanje, dodavanje, hvatanje	Simetrično presavijanje i rezanje papira te druge vrste oblikovanja papira
Penjanje i silaženje	Oblikovanje različitom ambalažom, prirodnim materijalima, mijesiti, valjati
Nošenje bez prolijevanja	Slaganje niza sitnih predmeta
Složene vještine koje razvijaju psihomotorne sposobnosti	
Vožnja tricikla, romobila i bicikla	
Pokreti uz glazbu, ples	
Klizanje, plivanje, rolanje, nogomet i ostali sportovi	

Tablica 2. Gruba i fina motorika (Lazar, 2007b:25)

Motoričke igre djece predškolske dobi trebale bi svojim sadržajima poticati razvoj osnovnih motoričkih sposobnosti djeteta. Njihov cilj bi dakle trebalo usmjeriti na poticanje brzine, koordinacije, skočnosti, fleksibilnosti i jakosti djece. Isto tako, njihove sadržaje trebalo bi „vezati“ uz elemente različitih sportskih igara (nogomet, rukomet i sl.) koje su popularne kod djece i u ovoj dobi. Struktura takvih gibanja treba biti primjerena predškolskoj dobi djece kako bi se naglasila njihova uloga u razvoju „manipulativne“ motorike posebno ruku i nogu, odnosno koordinacije u pokretu s različitim pomagalicama tijekom igre (lopta). Sadržaji motoričkih igara trebaju biti različiti kako bi potencirali različito motoričko iskustvo djeteta (Lorger i Prskalo, 2010). Ozračje u kojem se igra provodi treba biti ugodno i poticajno za sve sudionike u igri. Takva atmosfera će potaknuti i motivaciju za sudjelovanje u igri što će rezultirati maksimalnim

angažmanom, osjetom zadovoljstva i uživanja u igri (Bastjančić, Lorger, Topčić, 2011:407).

5.2. Igra i kognitivni i intelektualni razvoj

Kognitivni razvoj je razvoj sposobnosti snalaženja i učenja kroz životne situacije. On započinje praćenjem i reagiranjem na događanja iz okoline, a nastavlja se njenim istraživanjem, učenjem putem pokušaja i pogrešaka, uočavanja uzroka i posljedica te konstantnim razvijanjem općih znanja (Milić i dr., 2016:21). Kognitivni razvoj uključuje promjene u intelektualnim sposobnostima, tj. promjene u pažnji, pamćenju, svakodnevnom i akademskom znanju, rješavanju problema, kreativnosti, mašti i jeziku.

Kognitivni razvoj je aktivan proces. To znači da u njemu djeca intenzivno sudjeluju, konstruirajući svoje razumijevanje svijeta. Intelektualni razvoj odvija se kroz nekoliko kvalitativno različitih nivoa. Prvi je nivo konkretnog, kada dijete uči pomoću predmeta iz svoje neposredne okoline. Ono u početku znanja usvaja slučajno, a zatim ih počinje temeljiti na uvidima stečenim kroz pokušaje i pogreške. Dijete upoznaje svoju okolinu, predmete koji ga okružuju (zvuk, tvrdo/meko i sl.), prvenstveno na osnovu motornih radnji, ali i preko čulnih organa (oko, uho, koža/dodir). Stoga je važno omogućiti da u prvim godinama života ima dovoljno stimulacije i da njegov razvoj bude što više zasnovan na iskustvu (Milić i dr., 2016:22).

Djeca u predškolskoj dobi nastavljaju razvijati vještine i sposobnosti koje nastaju iz znatiželje i otkrivanja. U procesu učenja čine raznorazne stvari – izražavaju se pomoću jezika, grade od kocaka i drugih materijala te raznoliko stvaraju. Aktivnosti i iskustva rukama ključni su za kognitivni razvoj.

Prema Klarin (2017) kognitivni procesi prisutni tijekom igre isti su kao i kognitivni procesi prisutni u učenju. Istraživanja tijekom igre potkrepljuju učenje. U najranijoj dobi od trinaestog do dvadeset četvrtog mjeseca života igra ima značajnu ulogu u razvoju govora. U igri stvari dobivaju smisao, riječi označavaju realne objekte. Polaskom u školu igra se konvertira u internalne procese, prelazi u internalni govor, logičko pamćenje i apstraktnu misao. Igra pretvaranja pozitivno utječu na čitanje, socijalne vještine i kreativnost kod djece. Igrajući se dijete uči jezik. Sluša drugu djecu i odrasle, uči nove riječi, razmjenjuje riječi i rečenice. Djeca koja su motivirana za igru pokazuju

veću jezičku razvijenosti od djece koja pokazuju manje zanimanje za igru. Općenito, djeca koja provode više vremena u igri postižu bolje rezultate na mjerama kognitivnog razvoja (Klarin, 2017:24).

Russ (2004) razlikuje sljedeće kognitivne procese koji se pojavljuju tijekom igre:

- Organizacija – kroz igru dijete uči pričati priče s logičnim redoslijedom, definiranjem uzroka i posljedica
- Divergentno mišljenje – kroz igru dijete uči generirati brojne različite ideje
- Simbolizam – kroz igru dijete uči transformirati objekte, preoblikovati i redefinirati predmete i igračke koji ga okružuju
- Fantazije – kroz igru dijete razmišlja, pravi se da je u različitom vremenu i prostoru, razvija maštu i imaginaciju

5.3. Igra i emocionalni razvoj

Prema Gjurković (2018) emocionalni razvoj jedan je od najvažnijih procesa u razvoju čovjeka. Koliko god da su tjelesni, kognitivni razvoj i razvoj govora bitni, ako emocionalni razvoj nije u skladu s dobi, djetetu i odrasloj osobi bit će teže bez obzira na sve znanje ili određene sposobnosti koje posjeduju. Primjerice dijete može znati pisati i čitati, ali ako se boji autoriteta i ne zna regulirati strah koji osjeća, postoji mogućnost da neće pokazati naučene vještine čitanja i pisanja. Emocionalni razvoj obuhvaća razvoj empatije, razumijevanja, sposobnosti prepoznavanja osjećaja i ovladavanje samokontrolom. Osjećaj je psihička reakcija tijela na neočekivani događaj (Dissing Sadahl, 2019:44).

Po rođenju kod djeteta prevladava stanje opće podražljivosti, no prve emocije pojavljuju se vrlo brzo. One su umjerene na upozoravanje na opasnosti i na komunikaciju s okolinom. Emocionalno stimulativna okolina omogućuje zdrav emocionalni razvoj u prvom redu povezan s uspostavljanjem sigurne privrženosti između djeteta i roditelja. Prevladavanje negativnih emocija u ranijim razvojnim razdobljima može uvjetovati ozbiljne psihičke i socijalne probleme u kasnijoj dobi (Klarin, 2017:26).

Igra pruža djetetu mogućnost da razvije svoje socioemocionalne sposobnosti: društvenost, odnos prema vršnjacima i odraslima, suradnju, odgovornost,

samostalnost, poštivanje pravila, empatiju, solidarnost, samokontrola, komunikativnost i sl. Dijete kroz igru usvaja društvene oblike ponašanja, upoznaje odnose među ljudima i uči regulirati svoje ponašanje i svoj odnos s drugima.

Djeca uvijek izražavaju emocije na buran način, kroz veselje, radost, tugu ili bijes. No često, umjesto da izravno kažu što žele i što ih brine, skrivaju i zamagljuje stvarne osjećaje. Vrlo je važno da nauče kako prepoznati i verbalno izraziti vlastite emocije, prepoznati emocije drugih i kako se ponašati u interakciji s drugima.

Primjeri igara koje pomažu razviti djetetovu emocionalnu inteligenciju (Pribela-Hodaš, 2011):

- Pantomima osjećaj: dijete i roditelj izrade kartice koje označavaju razne emocije, dijete izvuče jednu karticu i bez riječi odglumi osjećaj koji je označen na kartici. Ono dijete koje prepozna osjećaj dobiva karticu, zatim uzima novu i glumi. Pobjednik je ono dijete koje na kraju igre ima najviše kartica.
- Pogodi osjećaj: jednu neutralnu rečenicu npr. "Idem u dućan.", treba izraziti različitim tonom glasa (može se dodati i pokret tijela) kako bi izrazili različitu emociju (npr. ljutito, veselo i sl.). Ostali pogađaju koji je osjećaj u pitanju.
- Što kaže ovo lice: igra se igra sa slikama iz časopisa, fotografijama lica ili izrađenim crtežima lica koja pokazuju određenu emociju, a djeca pogađaju: što osjeća to lice, a kasnije što kaže ovo lice - koju bi priču to lice moglo nama ispričati?
- Memory s emocijama: potrebno je izraditi memory kartice sa slikama emocija, dalje se igra kao i klasični memory.

Kroz igru dijete uči izražavati emocije na prikladan način, rješavati konflikt, uskladiti svoje i tuđe potrebe. Drugim riječima, dijete kroz igru uvježbava uloge koje ga pripremaju za svijet odraslih.

5.4. Igra i socijalni razvoj

Društveni ili socijalni razvoj među ostalim obuhvaća znanja, vještine, stavove i ponašanja koji pomažu djetetu da razvije sposobnost prepoznavanja i izgradnje

međuljudskih odnosa, rješavanja problema i donošenja učinkovitih i moralnih odluka. Društveni razvoj omogućuje i dijeljenje, komunikaciju te rješavanje sukoba. Znamo da postoji značajna povezanost učenja i osjećaja životnoga zadovoljstva. Osjećaj životnoga zadovoljstva u sve je djece povezan s osjećajem da su sigurna, voljena, prihvaćena i poštovana takva kakva jesu – u tuđim i vlastitim očima. Razvoj društvenih vještina djeci omogućuje „čitanje“ društvenog života, odnosno održavanje koraka sa zbivanjima, dijeljenje savjeta i preuzimanje inicijativa (Dissing Sandahl, 2017:46).

Stimuliranje uma tjelesnom igrom s predmetima ili ljudima iz okoline bitan je korak u odgoju otporne, zdrave djece s pomoću igre. Igra omogućava djetetu da eksperimentira s granicama razlikama između uma, tijela i okoline. To je način otkrivanja kvaliteta različitih područja i njihove međusobne interakcije. Kroz igru dijete stječe veće pouzdanje u vlastito tijelo, okolinu i sebe. Dijete stječe znanje o tome što može, a što ne može. Trčeći, skačući, kotrljajući se, bacajući se, hvatajući, njišući se, djeca ispituju svoje tjelesne sposobnosti. Usto i razvijaju hrabrost, što im, pak, daje samopouzdanje da istražuju ideje koje proizvodi njihov um i da se lakše suoče s izazovima iz okoline. Igra nudi djeci mogućnost da oblikuju vlastite ideje i da ih isprobavaju slobodno i bez ičijeg uplitanja. Djeca katkad upotrebljavaju igru da bi isprobala najluđe stvari i ideje koje bi željela u svom životu. Usto, igra je i način da iskušaju svoje najstrašnije more i strahove. S pomoću igre djeca eksperimentiraju i proživljavaju različite dojmove i misli koji im padnu na um. A najbolje u vezi slobodne igre je što se sve to odvija u sigurnom okružju u kojem dijete ima priliku izraziti vlastite ideje i misli. Tako djeca uče o sebi, drugima i svijetu oko sebe (Dissing Sandahl, 2017:48).

Važno je da se djeca tijekom djetinjstva socijaliziraju i nauče pratiti smjer, poštivati pravila, čekati svoj red, surađivati i dijeliti te da razviju odnose s roditeljima, braćom, sestrama, prijateljima. Dječja igra ima brojne pozitivne učinke na socijalni razvoj. Kroz igru dijete stječe suosjećanje s drugima, empatiju, tj. razumijevanje drugih, postaje svjesno važnosti dijeljenja.

Socijalni razvoj slijedi tri razvojne faze: nesocijalna aktivnost (učenje promatranjem drugih i samostalna igra), paralelna igra (djeca se igraju jedno pokraj drugih, ali ne utječu na aktivnosti drugoga) i stvarna socijalna interakcija, koja ima dva oblika – asocijativnu i suradničku igru. Asocijativna igra slična je paralelnoj, ali uz iznimku da djeca dijele igračke i komentiraju ponašanje, dok suradničku igru karakterizira

međusobna komunikacija i zajednički cilj. Ponekad se djeca žele igrati sama, što je sasvim normalno, pogotovo u najranijoj dobi, kada još nisu toliko svjesna ljudi oko sebe. Odrastajući, djeca uviđaju važnost prijatelja i značajnih drugih ljudi koji nisu roditelji (npr. odgojitelji, učitelji...) (Mazor Češarek, 2019:17).

Simbolična igra presudna je značajka djetetovog kognitivnog i socijalnog razvoja i najbolji alat za razumijevanje svijeta u kojem živi. Igra je za dijete isto što i rad za odrasle, vodeća aktivnost koji kombinira ideje, osjećaje i odnose s razvojem povećanja kompetencija i kontrola, a također omogućuje doživljavanje sebe kao snažnog sebe.

U simbolička igra razvijaju se različiti mentalni procesi: prvo simbolička funkcija, zatim razmišljanje, pamćenje, mašta, govor, kreativnost i sve ostale kognitivne sposobnosti funkcije. U sadržaju simboličke igre dijete odražava različite socijalne situacije kao što su obiteljski odnosi, kupovina, radni ljudi itd. na kreativan način, što doprinosi usvajanju rodni uloga, učenju pravila, socijalizaciji, ovladavanje kulturom kojoj dijete pripada i stvaranje dječje kulture razumijevanje i usvajanje nekih viših emocija, prevladavanje egocentrizma, udaljavanje od sadašnje situacije itd. (Petrović Sočo, 2013:237)

6. ULOGA RODITELJA I ODGOJITELJA U DJEČJOJ IGRI

Proces odgoja i obrazovanja promatra se kroz sveprisutnu interakciju između odgojitelja, djece, roditelja i vrtićkog okruženja. Dijete se razvija u igri i stječe prve pojmove o sebi i svojoj okolini. Zato u odgoju igri treba dati odgovarajuće mjesto i njome pedagoški upravljati (Stevanović, 2003:133). U ovom poglavlju prikazuje se uloga roditelja i odgojitelja u dječjoj igri.

6.1. Važnost i uloga roditelja u dječjoj igri

Kako je igra osnovna aktivnost kroz koju dijete predškolske dobi intenzivno uči, roditelji trebaju dati sve od sebe kako bi stvoriti dobre i zdrave temelje za djetetov daljnji rast i

razvoj. 90% razvoja ljudskog mozga događa se u prvih šest godina života. Biti roditelj iznimno je zahtjevna i odgovorna uloga (Lazar, 2007a:7)

Svaki roditelj sigurno želi djetetu priuštiti radosno djetinjstvo, ispunjeno mnoštvom različitih igara koje će poticati tjelesni, kognitivni i intelektualni, socio-emocionalni i spoznajni razvoj te stvaralaštvo i na taj način stvarati zdrave temelje za kasnije nesmetano i uspješno učenje. Uspije li se u dijete „usaditi“ predanost, zadovoljstvo i radost igre, životni uspjesi će s odrastanjem takvog djeteta biti razvoj u sretnu, zadovoljnu i odgovornu odraslu osobu (Lazar, 2007a:21).

Socijalizacija treba biti proces interakcije odraslog i djeteta, u kojem dijete igra tvorbenu ulogu. Učenje različitih ponašanja događa se unutar obitelji roditeljskim uvjerenjima, stavovima i ponašanjima što bitno utječe na djetetovo zdravlje. U Španjolskoj su roditelji djece starosne dobi 5. – 7. godine ocijenili aktivnost djeteta kao socijalno prihvatljivo ponašanje što je dovelo do toga da su imali opuštenije stavove prema djetetovoj aktivnosti. Stavovi se uče i u određenoj mjeri djeluju na ponašanje ljudi. Prema tome, bitan je stav roditelja prema dječjoj motoričkoj igri i tjelesnoj aktivnosti, makar kao promatrača, jer će taj stav u određenoj mjeri djelovati na djetetovo motoričko ponašanje. Međutim, roditeljevi stavovi prema aktivnosti mogu utjecati na djetetovu razinu aktivnosti i stavu prema aktivnosti, premda neke studije nisu našle povezanost (Iveković, 2017:270).

Stevanović (2003) navodi da dječje igre treba stručno planirati, usmjeravati, predlagati dodatno rješenje i nove ideje. Potrebno je osigurati djetetu uvjete za igru. Nije bitna veličina prostora, a roditelji bi trebali pretrpjeti nered koji djeca naprave tijekom igre. Potrebno je pustiti dijete da se igra koliko god želi te omogućiti djetetu da se igra s drugom djecom, vršnjacima. Isto tako, roditelji moraju biti spremni sudjelovati u igri ukoliko dijete to želi. Nikako ne treba dijete prekidati intervencijama, savjetima, preuzimanjem inicijative. Sudjelovanje u dječjoj igri treba biti odmjereno i poticajno kako se igra ne bi pretvorila u vodstvo. Treba djetetu dati dovoljno vremena da samo dođe do rješenja uz pomoć i dozirano usmjeravanje. Roditelj kao najbolji poznavatelj svoga djeteta intuitivno mora znati procijeniti kada i koliko je potrebna njegova nazočnost u dječjoj igri – što je dijete mlađe, uloga roditelja je izraženija. Bitno je strpljenje, uvažavanje i poticanje te povjerenje u djetetove sposobnosti (Lazar, 2007a:22).

Dobro izabrana igra koju roditelj promišljeno koristi može biti nevjerojatno učinkovito sredstvo za poticanje djetetova vlastitog „ja“ u nastajanju i pomoći mu da nauči podnositi frustracije i surađivati s vršnjacima. Igre pružaju mogućnost da se ozbiljne ideje i važne životne vještine nauče na zabavan način. Potrebno je biti svjestan zašto se igraju igre koje se odaberu; treba se znati koji učinak mogu imati takve igre i biti potpuno „prisutan“ s djecom kako bi se mogao razumjeti način na koji djeca reagiraju i ulaze u interakcije i shvatiti vrijednost spontanog učenja do kojeg dolazi kod svakog člana i između grupe (Plummer, 2010:29).

Roditelji moraju djetetu čim više objašnjavati, proučavati i dopustiti djetetu da doživljava. Bitno je imati na umu da ljudi pamte 10 posto od onoga što čuju, 50 posto od onoga što vide i 90 posto od onoga što doživljavaju.

Odraslima igra djeteta pomaže da bolje upoznaju dijete: što voli, čega se boji, voli li više konstruktivne ili igre uloga; pomaže pri stvaranju suradnje odnosno uspostavljanju kvalitetnijeg odnosa; pomaže da uoči potrebe djeteta te koje vrste igara dijete preferira – interes za određene aktivnosti; omogućuje promatranje i bilježenje ponašanja djeteta (Rajković, 2013:202).

6.2. Uloga odgojitelja u igri djeteta rane i predškolske dobi

Odgojitelj ima složenu i zahtjevnu ulogu u igri djeteta budući da je upravo on taj koji kroz oblikovanje prostora, ponudu materijala, igračaka, svojom osobnošću, osluškujući potrebe i želje djece, a posebice pedagoškom usmjerenošću djeluje na cjelokupnu konstrukciju igre. Naravno, odgojitelj je samo usmjeritelj jer prvenstveno dijete samo odlučuje o temi igre, vrsti, suigračima i mogućim ulogama. Na odluke koje će dijete donijeti o navedenim aspektima igre utječu kvaliteta oblikovanja prostora, raspored centara aktivnosti, raznovrsnost i bogatstvo materijala koji im se nude. O odgojitelju ovisi i koliko će vremena dijete provesti u igri, budući da je on, kao usmjeritelj taj koji ima mogućnost odrediti kakvim vrstama aktivnosti će se djeca baviti, odnosno bira li više vođene aktivnosti, s ciljem da djecu poučava, ili uvažava djetetovo pravo da samo bira što, s kim i koliko dugo će se baviti određenom aktivnošću (Vanjak, 2013: 210).

Značajno veći opus radova bavi se ispitivanjem uloge roditelja tijekom igre za razvoj djeteta, no nezaobilazna je uloga koju odgojitelj ima u poticanju razvoja djeteta. Složenost i kreativnost dječje aktivnosti ovisna je o stupnju uključenosti odgojitelja (Klarin, 2017:40). Empatijske sposobnosti i mašta odgojitelja bitne su pretpostavke za uspostavljanje uspješne, kreativne komunikacije s djecom u dječjem vrtiću, te istodobno, kao ponašanja odgojitelja, predstavljaju model učenja djece. Empatičan odgojitelj prihvaćat će dijete (i roditelja) u totalitetu njegove ličnosti odnosno takvog kakav ono zaista jest te će se potruditi da adekvatnim odgojnim pristupom i djelovanjem pomogne djetetu da se razvija prema vlastitom tempu (Hicela i Sindik, 2008:22).

Interakcija odgojitelja s djecom model je socijalne kompetencije. Budući da je promatranje modela jedan od osnovnih načina učenja, važno je da odgojitelj posebice pripazi na svoje interakcije s djecom. Za kvalitetnu odgojnu interakciju (odgojitelj-dijete) presudna odgojiteljeva empatija i mašta. Stoga izgleda opravdano pretpostaviti da postoji pozitivna povezanost između tih odgojiteljičinih osobina s prosocijalnim, odnosno agresivnim ponašanjem djece, te s dječjom spontanom igrom glede njenog sadržaja (vrste) i socijalnog oblika (broj uključene djece u igru). Naime, vjerojatno je da će empatičniji odgojitelj stimulirati više prosocijalno, a u manjoj mjeri dječje agresivno ponašanje. S druge strane, maštovitiji odgojitelj mogao bi stimulirati djecu na kompleksnije i kreativnije aktivnosti, koje bi posljedično mogle i uključivati manji broj djece (Hicela i Sindik, 2008:22).

Vrtić je pogodno mjesto za igru djece. Stručno posredno djelovanje odgojitelja dat će igri veliku razvojnu vrijednost. Odgojitelji oblikuju poticajnu materijalnu sredinu, vrše izbor i raspored igračaka i drugih predmeta i materijala za igru u prostoru i vremenu (Stevanović, 2003:105). Razumijevanje djetetova razvoja, uvažavanje njegovih potreba i mogućnošću razvoja osnova su za izgradnju odgojiteljeve kompetencije. Iznimno je važno u dječjem vrtiću poticajno opće vrtićko ozračje, kvaliteta znanja i vještina (aktivnosti), organizacijski i materijalni uvjeti kao i odgojiteljeva profesionalnost i osobnost. Vrtić svojim programom, (okruženjem) i stručnim osobama stalno odgovara na aktualne djetetove potrebe i svih odraslih koji su u izravnoj vezi s njim, a sredina je kreirana tako da najbolje utječe na učenje, te rast i razvoj djeteta. Pogodno okruženje (organizacijsko, materijalno, emocionalno, socijalno i dr.) pretpostavka je za dječji razvoj u skladu s osobnim potencijalima. U ovakvom okruženju dijete stječe socijalna

znanja i razvija socijalne vještine koje mu olakšavaju cjelokupni dalji život, a da pri tome ne gubi osobni identitet i težnju za autonomijom (Mlinarević, 2000:98).

Howes i Smith (1995) predlažu model u svrhu objašnjenja odnosa između kvalitete brige za dijete i kognitivne aktivnosti.

Slika 3. Model kognitivne stimulacije (Klarin, 2017:40)

Pouzdan socijalni odnos koji dijete formira s odgojiteljem omogućuje mu spontanost, kreativnost i učinkovito istraživanje okoline koje se reflektira na kvalitetu igre. U svjetlu Piagetove teorije može se očekivati da se kod djeteta koji više vremena provodi u igri potiče kreativnost i divergentno mišljenje. Dostupnost materijala i organizacija u skupini uvjetuju kompleksnost kognitivne aktivnosti tijekom igre. Veću kompetentnost u igri pokazuju ona djeca čiji su roditelji uključeni u njihove aktivnosti. Okruženje u kojem dijete osjeća emocionalnu sigurnost omogućuje mu kompetentno istraživanje što potiče kognitivnu aktivnost. Predloženi model pretpostavlja indirektnu vezu između kvalitete privrženosti i kognitivne aktivnosti, dok su kvaliteta brige za dijete i kvaliteta dječje igre direktno povezani. Poticanje pozitivnih socijalnih odnosa povezano je s emocionalnom sigurnošću djeteta, a kreativna igra koju potiče odgojitelj povezana je s kognitivnom aktivnošću djeteta (Klarin, 2017:40).

Tako Frost, Reifel i Wortham (2012) navode: „Smatra se da odrasli posjeduju značajnu ulogu u igri djece. Oni pribavljaju materijale, predviđaju ideje i služe djeci kao suigrači. Međutim, ekstremni oblici odgojiteljevih intervencija ne potiču razvoj složenosti simboličke igre djece. Ako su odgojitelji nezainteresirani, ili pak samo površno promatraju igru, nedostatak njihova učešća rezultira negativnim učinkom. Na isti način, kada su odgojitelji previše uključeni u igru djece i/ili se ponašaju direktivno, složenost

dječje igre se umanjuje.“ Budući da sudjelovanje u simboličkoj igri potiče i razvija djetetov kapacitet za promišljanje prije samog djelovanja, uzimanje u obzir perspektive drugih, empatiju, altruizam, regulaciju emocija, pregovaranje, rješavanje problemskih situacija, suradnju, dijeljenje, izmjenjivanje, samo-kontrolu, te općenito određenu vrstu timskog rada, potrebno je prepoznavati i uvažavati značajnost i prikladnost simboličke igre za razvoj djeteta (Ashiabi, 2007).

Ako želimo da simbolička igra djeci pruža izazove i zanimljiva iskustva, pomaže im da uče i razvijaju se, prije same ponude materijala potrebno je dobro razmisliti o njihovim mogućnostima korištenja i načinima na koje mogu poticati djecu na igru i učenje i koliko su u skladu s njihovim interesima i razvojnim potrebama (Duncan i Lockwood, 2008). Prema tome: "Odgojitelji trebaju pružati stimulativnu okolinu za igranje koja potiče na bavljenje praktičnim aktivnostima i na korištenje zanimljivih materijala koji omogućuju djeci da pokreću vlastita iskustva u procesu učenja." (Badurina, 2014:71).

„Suvremena istraživanja i oštroumna stajališta Vygotskog i Piageta ukazuju na to da nije dovoljno puštati samu djecu samo da se igraju. Postavlja se dakle, posve neophodno pitanje: Koja je uloga odgojitelja, kao osobe odgovorne za razvoj, odgoj i obrazovanje djeteta u simboličkoj igri djece rane dobi?“. Odgovor na to pitanje prvenstveno leži u prirodi odnosa djeteta - odgojitelj, koji općenito određuje proces odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi. Upravo interaktivnim, partnerskim odnosom, ispunjenim naizmjeničnim ulogama vođenja između djeteta i odraslog dolazi do poticanja cjelokupnog razvoja djeteta, pa tako i njegove simboličke igre. Drugim riječima, kvaliteta povezanosti djeteta i odgojitelja indirektno djeluje na pojavu i kompleksnost simboličke igre (Badurina, 2014:50).

Istražujući uloge odgojitelja u simboličkoj igri djece Šagud (2002) navodi “ kako se u praksi susreću najmanje dvije ekstremne uloge odgojitelja u poticanju i razvijanju simboličke igre: direktivna, koja izrijeком određuje gotovo sve bitne elemente igre, i nedirektivna, koja neizravnim putem nastoji poticati igru djece“. Badurina (2014) navodi „kako je vrlo teško unaprijed odrediti ulogu odgojitelja u igri (promatrač, suigrač, koordinator) kao uspješnu ili neuspješnu, a da se pri tome ne uzmu u obzir i ostali aspekti“.

Zbog višeslojnosti igara koordinatori koji budu radili s malom djecom imat će višestruke uloge. Važno je znati koje uloge odgojitelji preuzimaju. Premda će se one možda s

vremenom mijenjati i razvijati, donošenje odluke o odabranoj ulozi i cilju izabrane igre pomoći će da odgojitelji uspješnije strukturiraju i promišljaju tijek igara. Svaki put mogu preuzeti nekoliko sljedećih uloga (Plummer: 2010, 25):

- Uzor
- Učitelj/donositelj izazova
- Voditelj/poticatelj/omogućitelj
- Podržavatelj/pomagač
- Posrednik/presuditelj
- Promatrač
- Sudionik
- Istraživač/prikupljač podataka/procjenitelj/nadziratelj
- Zabavljač
- Osoba zadužena za ideje
- Mjeritelj vremena

Igra je temeljni pokretač i pokazatelj psihičkog odrastanja djeteta, pa je i najpogodnija metoda, kao i oblik rada u vrtiću. Igra se kombinira s aktivnostima iz različitih područja stvaranja i izražavanja. Vođenu i iniciranu igru od djeteta, odgojitelj podržava, osigurava potrebno mjesto vrijeme i materijale, potiče i asistira, a suigrač je ako je to potrebno. Igra, rad i učenje isprepliću se kao važne dječje potrebe, vođene iznutra, što znači da mnogo puta ne moramo puno stimulirati dijete, jer je to njegova iskonska potreba (Mlinarević, 2000:99).

Odgojitelji pripremaju djeci okruženje koje im omogućava učenje aktivnim istraživanjem i interakcijom s odraslima, vršnjacima i materijalima. Učenje je proces uzajamnog djelovanja svega navedenog, a ostvaruje se kroz akciju i doživljaj. Dijete osjeća kad odrasli ozbiljno shvaćaju njegovu igru. Znanje o fizičkom i socijalnom okruženju, djeca stječu u izravnoj interakciji s predmetima, djecom i odraslima kroz partnerske odnose.

Potrebno je, kako je već navedeno osigurano poticajno, interesantno okruženje, zanimljive i primjerene aktivnosti i odgojitelj voditelj, mentor poticatelj, suigrač i pomagač. Odgojitelji nude aktivnosti koje pretpostavljaju kooperativno učenje djece, potičući i uvažavajući njihov način rješavanja problema

Iznimni značaj i vrijednost imaju projekti u dječjem vrtiću kad se istražuju interesantne teme, grade i izgrađuju predmeti, upoznaju novi krajevi, izvještava se o radu itd. Djeca razvijaju naviku reagirati jedni na druge u timu procjenjujući i uspoređujući svoje snage i učvršćuju socijalnu interakciju. U ovakvim interakcijama dijete stječe socijalne vještine (kooperacija, dogovaranje, rješavanje problema), jačaju socijalnu kompetenciju. U podržavajućim odnosima, pozitivnom ozračju, pak, dijete stječe povjerenje, samopoštovanje, nalazi svoje mjesto i uči se vrijednostima (Mlinarević, 2000:99).

Potrebno je imati na umu da je važno prepustiti da dijete vodi igru, a uloga odraslog je uloga promatrača, pomagača, onoga koji daje upute ako su potrebne, podršku, ohrabrivanje i otvoren je za suradnju u toj igri. Odrasla osoba daje mogućnost djetetu da procjeni da li treba njegovu pomoć i ono nam daje dozvolu da mu pomognemo. Kao što navodi Fosnot (1989., prema Slunjski, 2012:23): „dijete konstruira svoje znanje, a odgojitelj je kreativni medijator tog procesa“. Važno je djetetu pokazati da smo tu i ponosni na ono što je učinio ili zamislio sitnim pažnjama kao što su zagrljaj, poljubac, zajednička šetnja ili obiteljski izleti i sl. (Rajković, 2013:202).

7. ISTRAŽIVANJE

Na temelju analize literature te pisanjem teorijskog dijela rada osmišljeno je istraživanje kako bi se utvrdilo mišljenje odgojitelja, djece i roditelja o važnosti dječje igre. U ovome poglavlju izložena je metodologija istraživanja, ciljevi proizašli iz teorijskih koncepata rada, analiza rezultata te kritički osvrt na provedeno istraživanje.

7.1. Ciljevi istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati mišljenje odgojitelja o važnosti dječje igre, mišljenje djece o vrstama igara koje igraju u vrtiću i kod kuće te mišljenje roditelja djece predškolske dobi prema igri, što uključuje mišljenje o važnosti igre za djetetov razvoj, zastupljenost igre i obveza u svakodnevnom životu.

7.2. Metodologija istraživanja

Samo za potrebe ovog istraživanja konstruiran je anketni upitnik s pitanjima otvorenog tipa koja su prilagođena skupinama: odgojitelji, djeca i roditelji. Vodio se računa o

definiranju pitanja koja će služiti kao izvor informacija i koja su neophodna za istraživanje. Riječ je o pismenom prikupljanju podataka i informacija. Za obradu podataka korištena je deskriptivna analiza odgovora ispitanika..

7.3. Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno u rujnu 2020. godine. Anketni upitnik s pitanjima otvorenog tipa namijenjen je odgojiteljima, djeci d 3 do 6 godine života i roditeljima. U istraživanju je sudjelovalo 30 ispitanika, od čega 10 odgojitelja, 10 roditelja i 10 djece u dobi od 3 do 6 godine života. Uzorak odgojitelja, djece i roditelja nasumično je odabran prema kriteriju dobrovoljnosti participiranja za sudjelovanje.

7.4. Rezultati istraživanja

7.4.1. Odgojitelji

Prvu skupinu ispitanika čine odgojitelji. Podaci dobivenim upitnikom obrađeni su prema odgovorima za svih 5 pitanja.

Prvo anketno pitanje vezano za uključenost odgojitelja u dječjoj igri: *Koje je vaša uloga u dječjoj igri: promatrač, suigrač, koordinator? Navedite primjere i obrazložite odgovor.*

Svi su odgojitelji naveli da se njihova uloga mijenja ovisno o vrsti igrovne aktivnosti i dobi djece. Svaka situacija i igra donosi nešto novo kao i drugačije postupanje prema istoj. Izdvojeni su pojedini odgovori odgojitelja.

Odgojitelj 1:

„Ponekad sam promatrač – promatram djecu u igri, pratim njihove pokrete, izražavanje, međusobni odnos u igri, da li dozvoljavaju ostalima da se uključe, koje riječi i izraze koriste.

Ponekad koordinator – npr. kada im ponudim neku novu društvenu igru pa im objašnjavam pravila, pratim da li ih poštuju u igri s ostalom djecom.

Ponekad suigrač – dozvolim djetetu da mi da ulogu u igri i poštujem njegova pravila (npr. mušterija u frizerskom salonu, gost na „ručku“ i sl.), sudjelujem s djetetom u društvenim igrama (npr. Čovječe ne ljuti se, Domino, Memory ili neka izmišljena društvena igra s određenim pravilima)“

Odgojitelj 2.

„PROMATRAČ- kada djeca sama osmisle i započnu vlastitu smislenu igru. Poštuje se njihova inicijativa, razvoj kreativnosti, samopouzdanje, autonomija i tijek igre (npr. imitativna igra u obiteljskom centru – igra kuhanja i pospremanja u kojoj sudjeluje manji broj djece gdje međusobno poštuju vlastita pravila igre, sami dodjeljuju uloge, komuniciraju i sl.), gdje ne postoji potreba „uplitanja odgojitelja“ u toj igri već bi se njegovim uplitanjem narušio integritet same igre.

KOORDINATOR – adekvatno procjenjujem stanje i trenutak kada se trebam uključiti. Nadopunjavam centre i igre dodatnim materijalima i prijedlozima gdje se igra čini složenijom i na taj način omogućujem djeci da proširuju svoje postojeće znanje i razvijanje mašte.

SUIGRAČ - unutar samog tijeka igre preuzimam ulogu sudionika. Nalazeći se u tijeku igre moja komunikacija s djecom je direktna i neposredna . Npr. odgojitelj formira novi centar frizera i uljepšavanja (djeca pokazuju interes) sa svim potrebnim materijalima.“

Autor Plummer (2010.) u svom praktičnom priručniku navodi da će zbog višeslojnosti igara koordinatori koji budu radili s malom djecom imati višestruke uloge. Stavove autora potkrjepljuju odgovori odgojitelja budući da su svi naveli kako se njihova uloga mijenja ovisno o vrsti igrovne aktivnosti. Važno je znati koje uloge odgojitelji preuzimaju. Premda će se one možda s vremenom mijenjati i razvijati, donošenje odluke o odabranoj ulozi i cilju izabrane igre pomoći će da odgojitelji uspješnije strukturiraju i promišljaju tijek igara.

Drugo anketno pitanje: *Nabrojite dječje igre koje najčešće igrate s djecom i igre koje najviše potiču socijalne kompetencije kod djece.*

Odgojitelji su nabrojali sljedeće igre:

- puzzle, memory, karte „crni Petar“, stolni nogomet, šah, čovječe ne ljuti se, itd.
- na otvorenom su to najčešće igre s loptom – nogomet, rukomet
- igra skrivača, lovice, crne kraljice
- suradničke igre – potezanje konopa
- lutkarske igre
- simboličke igre

Odgojiteljice su navele da igraju razne igre s djecom, no društvene igre s gotovim pravilima izdvajaju kao igre koje najviše potiču socijalne kompetencije kod djece. Od jaslica s djecom igraju često igre (najčešće društvene) u kojima je samo jedan pobjednik. Iako je teško, sva djeca su s vremenom naučila i prihvatila da ne mogu uvijek biti pobjednici te sada u predškolskoj dobi bez problema igraju sve igre i prihvaćaju poraz, a ako je netko ljut ili tužan što je izgubio onda to pokaže verbalno, ali nepoželjnog ponašanja više nema.

Jedna odgojiteljica navodi da kroz razne „govorne igre“ često s djecom uči slova tj. izgovaranje pojedinih glasova. Neka djeca ne mogu pravilno izgovoriti neki glas te u igri gdje svi zajedno sudjeluju mogu ispraviti isto. Svi zajedno vježbaju i međusobno si pomažu te se djeci vizualno pokazuje kako treba postaviti jezik kako bi izrekao pravilno glas. Odgojiteljice kroz igru pokušavaju djecu naučiti komunikacijskim vještinama, vještinama nenasilnog rješavanja sukoba, vještinama donošenja odluka i rješavanju problema.

Treće anketno pitanje: *Navedite nekoliko prednosti dječje igre s aspekta kompetencija koje dijete uči kroz igru.*

U nastavku su sumirani odgovori odgojitelja. Kroz igru dijete uči, ali i razvija osjećaj kontrole, tj. autonomije, sigurnosti, samoregulacije, odgovornosti, kompetencije te razvija i usvaja razne vještine na svim područjima razvoja - fizičkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom. Fizičke vještine uključuju jačanje koordinacije pokreta, finu i grubu motoriku i stječu se raznim oblicima motoričke aktivnosti. Kognitivne vještine se uče igrama pretvaranja, uključuju razvoj kritičkog razmišljanja, povezivanja uzroka

i posljedica, zaključivanje, govor, poticanje mašte i rješavanje problema te kreativnosti. Emocionalne vještine stječu se doživljavanjem osjećaja zadovoljstva i ugone koju im igra pruža. Ujedno kroz igru dijete uči kako prepoznati tuđe emocije i kako izraziti različite emocije. Naposljetku, socijalne vještine stječu se tako što dijete igrom uči kako poštivati pravila, surađivati, dijeliti te razvija odnose prvo s roditeljima, braćom, sestrama i prijateljima koji mu služe kao model za sva kasnija ponašanja, odnosno uspostavljanje uspješnih i zdravih socijalnih odnosa.

Četvrto anketno pitanje: Djeca se socijalno razvijaju kroz sukobe te na taj način uče kontrolirati svoje emocije, razumjeti tuđe i poštovati pravila ponašanja dječje igre. Kako reagirate u situaciji nastanka sukoba u dječjoj igri? Navedite primjer.

Rješavanje sukoba između djece ovisi o dječjoj dobi. Dječje sukobe u manjoj dobi (do četvrte godine) najčešće rješavaju odgojitelji tako što poslušaju „obje strane“ i onda zajednički ili uz usmjeravanje dođu do rješenja. U dobi od 4-5 godina odgojitelji primjećuju da djeca sve češće uspijevaju i sama riješiti sukob, bez da pozovu odgojitelje i traže pomoć. Svatko uvijek kaže svoje mišljenje ili želje i svi ga poslušaju, a onda se dogovore kako će riješiti sukob. Odgojitelji rade na rješavanju sukoba od najmlađe dobi i uvijek inzistiraju da svi izraze svoje želje, mišljenje ili potrebe i s godinama su uspjeli dovesti mirnu atmosferu u grupu. Kada dođe do sukoba odgojitelji pokušavaju utvrditi razlog, potiču djecu da sami međusobno riješe sukob dogovorom i komunikacijom. Dvoje odgojitelja navode da sukoba u njihovom vrtiću gotovo da i nema i svi se međusobno uvažavaju i poštuju.

Odgojitelj navodi način pristupa u rješavanju sukoba: „*U situaciji kada dijete prvo uzme igračku i želi se igrati s njom te mu drugo dijete uzima igračku bez pitanja, interveniram na način da objašnjavam kako se treba sačekati da prijatelj završi igru, pa onda uzeti igračku, a ne je otimati ili prijatelja lijepo zamoliti da posudi*“. Druga odgojateljica navodi: „*kada se igraju igre uloga –dvije djevojčice žele biti liječnice. Dugo se svađaju tko će biti liječnica, kada vidim da ne se mogu samostalno dogovoriti predlažem im da obje mogu biti liječnice, a ne samo jedna. Nakon objašnjenja, djeca prihvaćaju prijedlog*“.

Djeca se socijalno razvijaju kroz sukobe, na taj način uče kontrolirati svoje emocije i razumjeti tuđe te poštivati pravila ponašanja dječje igre. Nisu uočene različitosti u poimanju samog načina intervencije između odgojitelja u rješavanju sukoba. Svi odgojitelji reaguju na način da najprije puste da djeca sama pokušaju riješiti sukob te ukoliko se ne uspiju dogovoriti uključuju se u rješavanje sukoba.

Peto anketno pitanje: Na koji način potičete djecu na sudjelovanje u dječjim igrama? Pripremate li okolinu za igru? Osiguravate li smislenom ponudom (prirodnih) materijala kontekste koji stimuliraju dječju igru, interakciju i učenje?

Odgojiteljice su navele da početkom godine pripremaju prostorno-materijalno okruženje, odnosno namjeste sobu po centrima. Tijekom godine nekoliko puta premještaju, nadopunjuju ili maknu pojedine centre, uređuju zajedničke prostorije i vanjski prostor vrtića, a sve to promatrajući djecu, njihovo kretanje, osluškujući njihove potrebe, želje i razvojne mogućnosti. Ako se radi o likovnim aktivnostima razmišlja se i o zaštiti namještaja i dječje odjeće. Aktivnosti, materijali i poticaji se unaprijed pripremaju razmišljajući i o dječjoj sigurnosti. Mora se razmišljati da ima dovoljno prostora za svu djecu. Poticaji moraju biti zanimljivi kako bi pobudili interes kod djece. Odgojiteljice omogućuju djeci da sami istraže nove poticaje koji su im dani na raspolaganje te da ih koriste na svoj način. Nekada se uključuju u igru kao suigrači s namjerom stjecanja uvida u teme dječjih igara, načine na koji koriste materijale te komunikaciju koja se za vrijeme igre odvija. Objasne djeci kako bi se trebali koristiti određenim materijalima i čemu služe. Jedna odgojiteljica je navela da ukoliko primijeti da je neko dijete slabije u nekom razvoju ponudi mu igre koje bi mogle poboljšati taj razvoj.

Odgojitelji potiču djecu na sudjelovanje u igri stvaranjem poticajnog okruženja, bogatog različitim didaktičkim i neoblikovanim materijalima, osiguravanjem dovoljnog prostora za igru, nadopunjavanjem postojećih igara novim poticajima kako bi igru „podigli“ na veću razinu. Djecu potiču razgovorom, pohvalom, podrškom, uvažavanjem. Uz prikladnu ponudu materijala sudjelovanje odgojitelja u samoj igri ponekad je i suvišno. Isto potvrđuju i autori Bastijančić, Loriger, Topčić (2011:407) te navode kako ozračje u kojem se igra provodi treba biti ugodno i poticajno za sve sudionike u igri. Takva

atmosfera će potaknuti i motivaciju za sudjelovanje u igri što će rezultirati maksimalnim angažmanom, osjetom zadovoljstva i uživanja u igri.

Zaključno, uloga odgojitelja u razvoju socijalne kompetencije je jako velika. Dijete u predškolskoj ustanovi provodi jako puno vremena te odgojitelji imaju veliki utjecaj na njegov razvoj. Osnovno načelo prema kojem bi se trebao upravljati cjelokupan rad s djecom predškolske dobi je da se poštuju osjećaji djece. Odgojitelj upoznaje sposobnosti djece, njegove potrebe i interese svakodnevnim promatranjem djece u svojoj skupini te razgovorom s roditeljima. Na osnovi prikupljenog znanja stvara ciljeve individualno za svako dijete.

Igrom dijete otkriva sebe, svijet oko sebe te uči o stvarima koje ga okružuju. Dijete igrom stvara samokontrolu što je vidljivo u igrama s pravilima gdje dijete mora prihvatiti pravila igre. Također, uči o socijalizaciji, razvija svoju emocionalnost, empatiju i kroz igru uči riješiti konflikte nastale u njegovoj interakciji s okolinom. Zato je igra jedna od temeljnih pretpostavki za pravilan rast i razvoj dječjeg organizma.

7.4.2. Djeca

Drugu skupinu ispitanika čine djeca. Podaci dobivenim upitnikom obrađeni su prema odgovorima za svih 5 pitanja.

Prvo anketno pitanje: Nabrojite mi 3 tri dječje igre koje su vam ti najdraže?

Kao što je u teorijskom dijelu navedeno, kroz predškolsku dob dijete prolazi kroz različite faze razvoja i za svaku od njih karakteristične su druge vrste igara. U nastavku su prikazane vrste igara s obzirom na godine ispitanika.

Ispitanicima od 3-5 godina najdraže igre su:

- Igre s pravilima: Igre skrivača i lovice te konstruktivne igre: kockice, puzzle, plastelin

Ispitanicima od 5-6 godina najdraže igre su:

- Igre s pravilima: lovice, skrivača, karte uno, čovječe ne ljuti se, twister, lotti karotti društvena igra, mikado, alias, nogomet

- Simbolička igra: lutkarska predstava
- Konstruktivna igra: slaganje lego kocaka i puzzla, kockica

U dobi od 5 do 6 godina dolazi i do svladavanja igara s pravilima. U tim godinama dijete postaje dovoljno razvijeno da zna razumjeti i pridržavati se pravila te sudjelovati u takvim igrama. Z rezultata istraživanja vidljivo je da do 5 godine života djeca najčešće igraju igre s pravilima: skrivača i lovice koje nisu toliko zahtjevne po pitanju postavljanja pravila. U kasnijoj dobi djeca kreću s igranjem karata te ostalih društvenih igara s jasno određenim pravilima.

Drugo anketno pitanje: Igraju li se odgojiteljice s djecom u tvom vrtiću? i treće anketno pitanje: Koje vrste igara se odgajateljice igraju s vama? Nabroji igre u kojima sudjeluju i odgojiteljice.

Dvoje ispitanika odgovorilo je da se odgojiteljice ne igraju s djecom u njihovom vrtiću, četvero ih je odgovorilo da se odgojiteljice ponekad igraju s djecom. Većinom im daju određene zadatke ili ih puste da se sami igraju. Preostali ispitanici odgovorili su potvrdno, odnosno da se tete u njihovom vrtiću igraju s djecom.

Djeca su navela sljedeće igre u kojima sudjeluju i odgojiteljice: igre s pravilima: kartaške igre, puzzle, konstruktivne igre: izrađivanje raznih predmeta, rezanje papira u raznim oblicima, crtanje, nogomet, pjevanje, plesanje

Odgojitelji moraju prepoznati djetetove potrebe i potencijale kroz koje može te potrebe zadovoljiti. Isto tako, odgojitelji moraju poticati djecu na zajedničke aktivnosti.

Kao što navodi autora Huhlaev (2012., 16): „Najveći uvjet uspješnog rada je umijeće i želja odrasle osobe da se igra s djetetom. Poželjno je pri tom i da sama uživa u igri, ne vidi u njoj drugorazrednu i nepotrebnu aktivnost, da ima zarazan smijeh koji proizlazi iz ljubavi prema radu s djecom.“

Četvrto anketno pitanje: Suigrači u obiteljskom okruženju: S kime se najviše igraš te kod kuće (sami, roditelji, braća, rođaci i sl.)? i peto anketno pitanje: Koje vrste igara igraš sam/sama, s roditeljima, braćom ili rođacima i s prijateljima

Od ukupno 10 ispitanika, njih 4 je odgovorilo da se kod kuće najviše igra s mamom i tatom, 3 s braćom dok se ostali igraju sami.

Djeca se najčešće sami igraju konstruktivne igre: lego kockice, s autićima/superjunacima, lutkama/barbikama, superjunacima, igre uloga

S roditeljima se najčešće igraju igre s pravilima: karte, čovječe ne ljudi se, alias, pogodi tko, mikado, lotti karotti, puzzle,

S braćom i sestrom ili rođacima; skrivala, lovice, igra uloga, karte, lutke/auti, lopta,

S prijateljima: vožnja biciklom ili rolama, igra uloga: autići/lutke, igre u pijesku, društvene igre, skrivača, lovice

Za usvajanje socijalnih vještina, djetetu je potrebna prilika da se igra s djecom. Mnoga djeca takve mogućnosti imaju s braćom i sestrama, rođacima ili u predškolskim ustanovama. Djeci koja nemaju ništa od navedenog bitno je osigurati susrete s drugom djecom i to odlaskom u igraonice, na dječja igrališta ili u posjete prijateljima s djecom.

7.4.3. Roditelji

Treću skupinu ispitanika čine roditelji. Podaci dobivenim upitnikom obrađeni su prema odgovorima za sva 5 pitanja.

Prvo anketno pitanje glasil je: *Smatrate li da igra potiče razvoj socijalnih vještina kod Vašeg djeteta? Obrazložite odgovor i navedite primjer igre koja razvija socijalne vještine.*

Svi ispitanici odgovorili su potvrdno na prvo pitanje odnosno da je igra presudna u razvoju socijalnih vještina kod djece. Dalje u tekstu navedeno je mišljenje roditelja. Jedan je roditelj naveo kako djeca kroz igru shvaćaju da su sva djeca različita, različitog ponašanja, karaktera te da kroz igru razvijaju empatiju kao i uvažavanje tuđih želja. Dijete kroz igru uči kako svijet funkcionira, uči pravila, stječe iskustva, usvaja norme ponašanja, uči izraziti emocije, uči samokontrolu i tako poboljšava socijalne vještine. Kroz igru s roditeljima djeca uče verbalno se izražavati, uče da ne mogu uvijek oni biti prvi te da je važno sudjelovati i držati se pravila dok kroz igru sa svojim

vršnjacima djeca razvijaju socijalne vještine. Također, smatraju da se djeca kroz igru s roditeljima i obitelji razvijaju u smislu da osjećaju ljubav i sigurnost. Prilikom bilo koje igre u kojoj dolazi do interakcije s drugom djecom ili odraslom osobom dijete uči kako se odnositi prema drugima. Razvija sposobnost prilagođavanja i kreativnog razmišljanja, preuzima „uloge“ i sl.

Roditelji su istaknuli „igre s pravilima“ kao igre u kojima se razvijaju socijalne vještine. Kao primjer navode igru „čovječe ne ljuti se“ gdje imaju priliku od najranije dobi usmjeravati djecu da prihvate emocije koje proizlaze iz poraza ili pobjede te uputiti ih na to da kontroliraju ljutnju i bijes kad bi ih netko „pojeo“. Jedan od roditelja navodi *„treba znati gubiti, a ne samo pobjeđivati, naučit će se strpljenju, što je to kompromis, ali naravno sve kroz razne igre kojima se igramo“*.

Kao što navodi Gjurković (2018.) igre s pravilima omogućuju djeci da se počnu učiti nositi s neuspjehom i frustracijama prilikom toga. Igre s pravilima u predškolskoj dobi su nužne kako bi se djeca u kasnijoj dobi naučila nositi sa sličnim frustrirajućim situacijama te su iste izvrsna prilika da se dijete uči vještinama korisnim za čitav život.

Drugo anketno pitanje: U kojoj mjeri smatrate da je važno da dijete veći dio dana provede u igri? Obrazložite odgovor.

Svi ispitanici odgovorili su potvrdno na drugo pitanje odnosno da je važno da dijete veći dio dana provede u igri. Roditelji su odgovorili da se igranjem razvijaju i pronalazi interesi. Prema njihovom mišljenju djeca se trebaju čim više igrati jer smatraju kako ih igra razvija u svim segmentima. Kako bi dijete odraslo u psihofizički zdravu odraslu osobu presudno je da veći dio dana provede u igri, pogotovo na otvorenom. Važnost znanja i vještina koje dijete uči do predškolske dobi temelj je svega onoga što isti samo usavršava dalje kroz život. Roditelj navodi: *„Kad razmislimo o tome da dijete do 6-7 godine života uči samostalno pričati, jesti, hodati, trčati, crtati, oblačiti se i sl. možemo zaključiti da u nijednoj drugoj fazi života ne razvijaju tako temeljne sposobnosti bitne za normalno životno funkcioniranje. Djetetu se te vještine prirodno usađuju kroz igru“*.

Treće anketno pitanje: Smatrate li da je važno igrati se s djecom? Obrazložite odgovore za i protiv igre s djecom.

Svi se ispitanici slažu da se važno igrati s djecom, no isto tako smatraju da je potrebno pustiti djecu da se sami igraju ili da se igraju sa svojim vršnjacima. Jedan roditelj smatra da na osnovu svog iskustva, kroz igru može primjerom pokazati i naučiti djecu nešto novo. Vrijeme provedeno s djecom u igri znači puno i roditeljima i djeci ali isto tako roditelji smatraju kako se djeca više trebaju igrati sa svojim vršnjacima koji ih zasigurno puno bolje razumiju i s kojima im je zabavnije igrati se. Igranje s djecom je bitno radi povezivanja, zajedničkih trenutaka, razvijanja empatije prema drugima te poticanje formiranja emocionalne inteligencije, vještine koju je kasnije u životu teško „naučiti“, a koja je vrlo bitna za postizanje životnih ciljeva. Niti jedna igračka, pa ni najskuplja ne može nadomjestiti vrijeme koje se posvećuje djeci.

Mišljenje jednog roditelja je da je važno djecu usmjeriti kada se s nečim igraju sami, dok se u zajedničkoj igri uče suradnji. Djeca kroz igru kontinuirano traže odgovore na pitanja na koja roditelji odgovaraju. Za djetetov emocionalni i socijalni razvoj potrebno je i vrijeme kada će dijete imati roditelja samo za sebe. Tako se još više produbljuje odnos i povezanost između roditelja i djeteta. Kod igre s vršnjacima često dolazi do konflikata. Tada dijete također razvija sposobnosti kao što su samokontrola, uči se pomagati, dijeliti, slušati i sl. Naravno i s vršnjacima razvija osjećaj pripadnosti, prihvaćanja, razumijevanja. U igri s roditeljima vjerojatno će dijete dobiti još veću dozu ljubavi, topline, podrške, poljubaca, zagrljaja i sl. Nadalje, roditelj smatram da djecu ne treba „animirati“ svaki puta kada im je dosadno. Dosada može biti dobra podloga za kreativnost i samostalnost.

Četvrto anketno pitanje: *Koliko često se igrate sa svojim djetetom? Zašto?*

Samo jedan roditelj je odgovorio da se svakodnevno igra sa svojim djetetom. Ostali roditelji su odgovorili da se ne igraju previše često s djecom zbog poslovnih i privatnih životnih obveza. No, kad god mogu nastoje što kvalitetnije provoditi vrijeme s djecom te ističu da je važno igrati se s djecom. Jedan od roditelja navodi kako uključuje svoje dijete prilikom pripreme hrane te mu kroz igru objašnjava kako se priprema određena hrana, upoznaje ga sa začinima i ostalo.

Roditelji bi trebali svaki dan odvojiti vrijeme za zajedničko druženje i igru. Vrijeme provedeno zajedno doprinosi dobrobiti djeci, ali i obitelji u cjelini. Zajedničke aktivnosti djece i roditelja povoljno utječu na izgrađivanje kvalitetnijih odnosa, povezanosti i privrženosti članova obitelji. Kada se roditelji uključe u igru, dijete dobiva poruku da su roditelji zainteresirani za to što ono radi, a njihov odnos jača.

Peto anketno pitanje: *Navedite nekoliko prednosti dječje igre s aspekta kompetencija koje dijete stječe kroz igru.*

Roditelji su istaknuli sljedeće prednosti:

- Slušanje drugih, snalažljivost, ustrajnost, strpljenje
- Suradivanje, pomaganje, dijeljenje, pružanje podrške
- Stječe samopouzdanje, strpljenje, empatija, prihvaćanje
- Razvija motoriku, pamćenje, kognitivni razvoj
- Razvijanje socijalnih kompetencija,
- Razvoj motoričkih sposobnost
- Društvene igre – razvijaju maštu, igranje uloga, govorne vještine objašnjavanja, razumijevanje, prihvaćanje emocija u smislu ljutnje kad gubi
- Igre s vršnjacima – socijalne vještine, prilagođavanje, pregovaranje, dogovor i sl.

8. ZAKLJUČAK

U čovjekovoj prirodi je da se igra, što on i čini cijeloga života, no ni u jednom razdoblju ljudskog života igra nema toliku važnost kao u djetinjstvu. Danas je nužno prihvatiti vrijednost samog djetinjstva i igre kao njegovog osnovnog elementa. Igra je najvažnija i najosnovnija djetetova aktivnost te najviše utječe na njegov razvoj; ona je i djetetova fizička nužnost koja se treba ostvarivati svakoga dana. S obzirom na mnoštvo njenih pozitivnih utjecaja na djecu predškolske dobi, igra treba biti maksimalno zastupljena u tjelesnoj aktivnosti djece. Značaj igre za dijete je višestruk i uključuje nekoliko dimenzija djetetova razvoja: fizički razvoj, emocionalni razvoj, osobni razvoj, socijalni razvoj, razvoj pojedinih vještina ili sposobnosti te intelektualni razvoj.

Igra je jedno od vrlo učinkovitih odgojnih sredstava koja ima znakovit utjecaj u formiranju osobina ličnosti i socijalizaciji djeteta. Igrom se dijete uči pokušajima i pogreškama, eksperimentiranjem s različitim materijalima, izražajnim, istraživačkim i drugim postupcima i sredstvima. Kod djeteta se razvija osjećaj sigurnosti, samopoštovanja, samostalnosti, samokontrole, socijalizacije i humane komunikacije.

Proces odgoja i obrazovanja promatra se kroz sveprisutnu interakciju između odgojitelja, djece, roditelja i vrtićkog okruženja. Istraživanje je pokazalo kako odgojitelji i roditelji smatraju da je igra presudna u razvoju socijalnih vještina kod djece. Mišljenja su da se djeca trebaju čim više igrati jer ih igra razvija u svim segmentima.

Zbog velikog značaja igre na djetetov svakodnevni život i budući razvoj nužno je da odrasli budu djelom te igre, na način da je usmjeravaju te potiču dijete da maksimalno iskoristi svoje potencijale. Istraživanje je pokazalo da se roditelji ne igraju previše često s djecom zbog poslovnih i privatnih životnih obveza. Roditelji bi trebali svaki dan odvojiti vrijeme za zajedničko druženje i igru. Što više provedu igrajući se s djetetom

to se ranije počinje razvijati simbolička igra koja je temelj za učenje o pravilima u međuljudskim odnosima kao i za djetetovo učenje o sebi i svijetu oko sebe.

Kroz rad je razvidno da je uloga odgojitelja u razvoju socijalne kompetencije jako velika. Dijete u predškolskoj ustanovi provodi jako puno vremena te odgojitelji imaju veliki utjecaj na njegov razvoj. Osnovno načelo prema kojem bi se trebao upravljati cjelokupan rad s djecom predškolske dobi je da se poštuju osjećaji djece. Sukladno odgovorima odgojitelja može se zaključiti da isti tijekom rada upoznaju sposobnosti djece, njegove potrebe i interese svakodnevnim promatranjem djece u svojoj skupini te razgovorom s roditeljima. Na osnovi prikupljenog znanja stvaraju ciljeve individualno za svako dijete te potiču dijete na igru. Odgojiteljice su navele da društvene igre s gotovim pravilima izdvajaju kao igre koje najviše potiču socijalne kompetencije kod djece. Istraživanje je pokazalo da zbog višeslojnosti igara odgojitelji preuzimaju različite uloge. Premda će se one možda s vremenom mijenjati i razvijati, donošenje odluke o odabranoj ulozi i cilju izabrane igre pomoći će da odgojitelji uspješnije strukturiraju i promišljaju tijek igara.

LITERATURA

Knjige

1. DISSING SANDAHL, I. (2019) *Igra na danski način: kako igrom odgojiti uravnoteženu, otpornu i zdravu djecu*, Puls.
2. DURAN, M. (1995) *Dijete i igra*. Naklada Slap (2.Izdanje).
3. GJURKOVIĆ, T. (2018) *Terapija igrom: kako razviti vještine za razumijevanje djeteta i produbiti odnos s njim*. Split: Harfa d.o.o
4. GOLDBERG, S. (2003.) *Razvojne igre za predškolsko dijete*. Lekernik: Ostvarenje d.o.o.
5. KATZ. G., L., MCCLELLAN E., D. (1997) *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*, Educa, Zagreb
6. KLARIN, M. (2017) *Psihologija dječje igre*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
7. LAZAR, M. (2007a) *Moć igre i igračaka*, Đakovo: Tempo d.o.o.
8. LAZAR, M. (2007b) *Igra i njezin utjecaj na tjelesni razvoj*. Đakovo: Tempo d.o.o
9. PLUMMER, D. (2010) *Dječje igre za razvoj socijalnih vještina*, Zagreb: Naklada Kosinj
10. STEVANOVIĆ, M. (2003) *Predškolska pedagogija*, Sveučilište u Rijeci: Andromeda
11. ŠAGUD, M. (2002) *Odgojitelj u dječjoj igri*. Zagreb: Školske novine.

Znanstveni članci

1. HICELA, I (2013) Features of Children's Play and Developmental Possibilities of Symbolic Puppet Play, *Croatian Journal of Education*, 16(1). str. 161-180
2. HICELA, I., SINDIK, J. (2008) Povezanost empatije i mašte odgojitelja s nekim karakteristikama ponašanja i igre predškolskog djeteta, *Magistra ladertina*, 3(3). str. 21-38
3. IVEKOVIĆ, I. (2017) Razlike u stavovima odgojitelja i roditelja o igri i tjelesnim aktivnostima djece od 0. do 4. godine, *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 66(2), str. 70-286
4. KRANŽELIĆ, V., BAŠIĆ, J. (2008) Socijalna kompetencija i ponašanje djece predškolske dobi kao osnova preventivnim programima - razlike po spolu, *Kriminologija i socijalna integracija*, 16(2). str. 1-14
5. JURČEVIĆ-LOZANČIĆ, A. (2011) Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta, *Pedagoškijska istraživanja*, 8(2). str. 271 – 281
6. Mlinarević, V. (2000) Igra - učenje u socijalnim interakcijama // Učiti zajedno s djecom - učiti / Slunjski, Edita (ur.). Čakovec: Dječji vrtić; Visoka učiteljska škola, str. 97-101
7. RAJKOVIĆ, M. (2013) (Slobodna) igra ne isključuje odrasle (in) Zbornik radova: Igra u ranom djetinjstvu, Zagreb, OMEP. str. 218 - 227
8. STEGELIN, A. D. (2007) Zašto je važno zagovarati stav o važnosti igre na razvoj djeteta, *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 13(47). str. 2-7
9. ŠEGO, J. (2009), Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju, *Govor*, 26(2), str. 119-149
10. RAJIĆ, V., PETROVIĆ-SOČO, B. (2015) Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi, *Školski vjesnik : časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 64(4). str. 603-620
11. MAHMUTOVIĆ, A. (2013) Značaj igre u socijalizaciji djece predškolskog uzrasta, *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 8(18). str. 21-33

12. MAZOR ČEŠAREK, S. (2019) Posao je djeteta – igrati se, *Bilten za promicanje i zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih*, 10(22). str. 16-17

Mrežni izvori

1. Elementarne igre za djecu - razvoj motorike, dostupno na: <https://lupilu.hr/djeca/igra-i-zabava/elementarne-igre-za-djecu-razvoj-motorike/>
(Pristupljeno: 02.09.2020.)
2. Konvencija o pravima djeteta, dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
(Pristupljeno: 22.10.2020.)
3. Pribela-Hodap, S. (2011.) Igre koje pomažu razviti djetetovu emocionalnu inteligenciju. Dostupno na: <https://www.roda.hr/portal/djeca/zdravo-odrastanje/igre-koje-pomazu-razviti-djetetovu-emocionalnu-inteligenciju.html> (Pristupljeno: 20.08.2020.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Osnovne karakteristike igre	7
Slika 2. Razvoj fine motorike (slika lijevo) i razvoj grube motorike (slika desno).....	23
Slika 3. Model kognitivne stimulacije.....	32

POPIS TABLICA

Tablica 1. Spoznajna i društvena razina dječje igre.....	15
Tablica 2. Gruba i fina motorika.....	23

SAŽETAK

Socijalizacija djece predškolskog uzrasta, ponajprije kroz igru, je značajno pitanje kojim se moramo baviti jer je to jedan od prvih načina na koje dijete stupa u svoje socijalne kontakte sa svojim vršnjacima. Cilj rada je prikazati na teorijskoj razini značaj igre u socijalizaciji predškolske djece te kako proces igre i kontakti koje djeca ostvaruju u toku igre utječu na njihov razvoj. Istraženo je kakvu važnost igra ima za razvijanje djetetovih sposobnosti, kako se klasificiraju igre te koje vrste igara postoje.. U radu se nastoji prikazati važnost interakcije između odgojitelja, djece i roditelja jer je igra integralni dio života i stvaralaštva djeteta. Također, prikazani su rezultati istraživanja provedenog metodom anketiranja kako bi se utvrdilo mišljenje odgojitelja, djece i roditelja o važnosti dječje igre.

Ključne riječi: igra u predškolskoj dobi, socijalne kompetencije, razvoj djeteta

SUMMARY

The socialization of preschool children, primarily through play, is a significant issue that we ought to address as this is one of the child's first types of social contact with their peers. The aim of this paper is to show on the theoretical level the important role of the play in socialization of preschool children and how its process is influencing their development. Moreover, it has been researched how often practicing of the play has been significant in development of children's abilities, as well as how they are classified and what are the types of the games that exists. The importance of the play in child's socialization has been proven through the results of the surveys that were ran among the educators, children and their parents.

Key words: preschool play, social competencies, child development